

Metlan työraportteja 52: 183–216

Luontomatkailun ja luonnonsuojelun suhde kahdella Tyynenmeren saarten matkailualueella

Sami Kullberg

1 Johdanto

Ekoturismin käsitettä pidetään usein synonyyminä luontomatkailulle, luonnossa tapahtuviin aktiviteetteihin perustuvalla matkailulla tai jopa kaikella itsenäisellä matkailulla. Tosiasiassa suuri osa luontomatkailusta ei ole sen ekologisempaa tai kulttuurisesti kestävämpää kuin perinteinen lomamatkailukaan. Lisäksi se suuntautuu usein ympäristöltään erityisen haavoittuvaisille luonnonalueille. Todellisen ekoturismin ero luontomatkailuun nähden on Pagen ja Dowlingin (2002) mukaan siinä, että luontomatkailijan matkustaessa nauttimaan luonnosta, ekoturisti yrittää samalla minimoida matkailunsa ympäristölliset ja kulttuuriset seuraukset, sekä myötävaikuttaa suojelemaan ja paikallisväestön hyvinvointiin. Olipa kuinka ekologista tahansa, kaikki luontomatkailu vaikuttaa ympäristön tilaan monella tavalla retkeilypolkujen eroosiosta liikennemäärien kasvuun. Monet suojelualueet rappeutuvat liikakäytön ja riittämättömän rahoituksen vuoksi (Ceballos-Lascuráin 1996). Luontomatkailu on kuitenkin toiminut tärkeänä kannusteena luonnonympäristön suojelulle. Etenkin kehitysmaissa koskematon luonnonympäristö ja perinteiset elämäntavat ovat eräitä matkailun tärkeimpiä houkutustekijöitä.

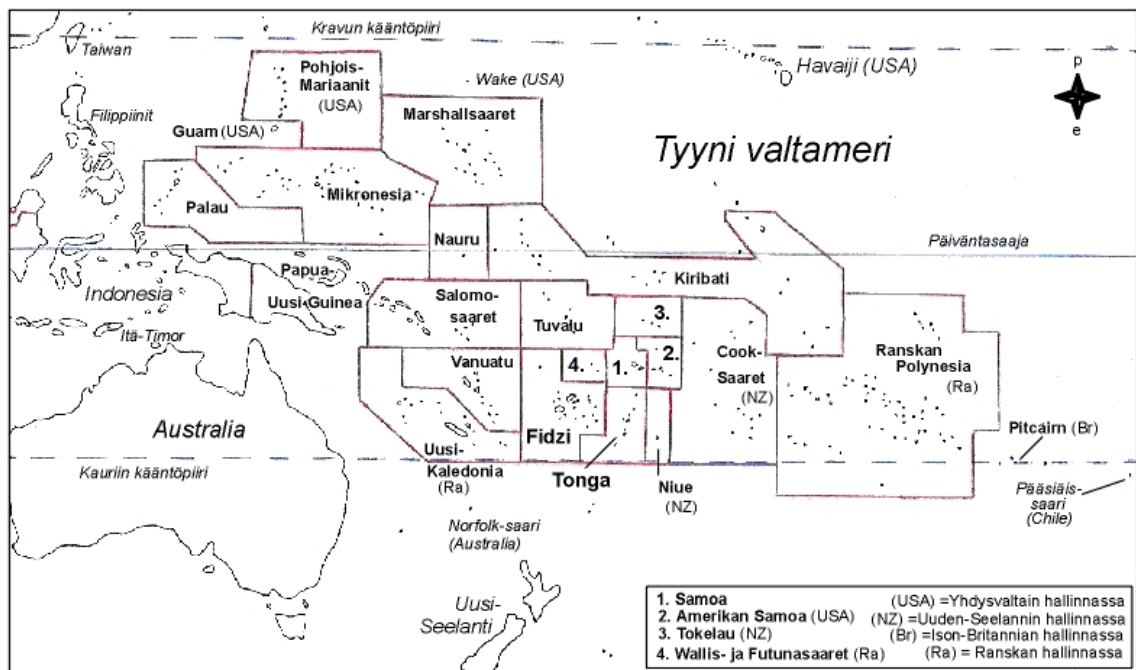
Luonnonsuojelutoiminnan ja taloudellisen toiminnan välinen näennäinen ristiriita on epäilemättä yleisin suojelusta syntyvä konfliktin aihe. Käytännössä luonnonvarojen liikakäytön estämistä voidaan kuitenkin useimmiten pitää ihmiskunnan pitkän tähtäimen etujen mukaisena. Luonnonsuojelu yhdistetäänkin nykyisin usein lähialueiden taloudelliseen kehitykseen pyrkiviin projekteihin. Matkailu taas on maankäyttömuoto, jolla on tärkeä rooli luonnonsuojelussa. Luontomatkailun taloudellisen potentiaalin lisääntyminen on kasvattanut halukkuutta luonnonsuojelualueiden perustamiseen. Kansallispuiston statuksen myöntäminen suojelualueelle kasvattaa matkailijoiden mielenkiintoa aluetta kohtaan, sillä kansallispuistolla on käsitteenä houkutteleva lataus (Tresidder 1999).

165 384 000 neliökilometrin alueelle levittäytyvä Tyyni valtameri peittää kolmasosan maapallon pinnasta ollen pinta-alaltaan laajempi kuin kaikki maapallon maa-alueet yhteensä. Oseanian saaria on yhteensä noin 27 000. Oseanian alueeseen luetaan tavallisesti kuuluviksi Kravun ja Kauriin kääntöpiirien välissä keskisessä Tyynessä valtameressä sijaitsevat, mannerten selfivyoähykkeen ulkopuolella olevat saaret, mukaan lukien Uusi-Seelanti. Myös Uuden-Guinean saari luetaan

kuuluvaksi Oseaniaan kulttuurisin perustein. Aluetta yhdistävänä tekijänä pidetään syrjäisyyttä maailmantalouden keskuksista ja suurista väestökeskuksista. Kulttuurisen Oseanian muodostavat melanesialaisen, polynesianalaisen ja mikronesialaisen kulttuurin vaikutusalueet. Kansainvälinen päivämääräraja kulkee läpi Tyynen valtameren jakaen Oseanian kahtia.

Eteläisen Tyynenmeren saarivaltioiden (kuva 1) ulkopuolelle jätetään Oseaniaan tavallisesti luokiteltavista alueista Uusi-Seelanti, Yhdysvaltojen osavaltio Havaijisaaret ja Australialle kuuluva Norfolkisaari, jotka eivät vastaanota kehitysapua. Uuden-Guinean saaren länsiosa, Indonesiaan liitetty Länsi-Irian, rajataan yleensä pois alueesta poliittisista syistä, samoin Chilelle kuuluva Pääsiäissaari. Alueeseen ei kuulu myöskään joukko Yhdysvaltojen tai Uuden-Seelannin hallinnon suorassa alaisuudessa olevia asumattomia saaria. Eteläisen Tyynenmeren alue koostuu 22 hallinnollisesta alueesta, jotka kuuluvat Eteläisen Tyynenmeren yhteistyöfoorumiin (*South Pacific Forum*). Alueista kaksitoista on saavuttanut kansainvälisesti tunnustetun itsenäisyyden ja loput ovat eriasteisia itsehallintoalueita. Saarten yhteinen maapinta-ala on 550 044 km². Lisäksi alueen saarten talousvyöhykkeisiin kuuluu 30 569 000 km² merialueita – 55-kertainen määrä niiden maapinta-alaan verrattuna (Beller ym. 1990). Alueen väestömäärä on noin 8 miljoonaa. Alueen väestöstä 84 % asuu Melanesiassa (Overton ja Scheyvens 1999).

Tyynenmeren saarivaltioita on tavattu pitää teollisuusmaiden toiminnan aiheuttamien ympäristöongelmien, kuten ilmastonmuutoksen, merenpinnan nousun, ydinkokeiden ja merten saastumisen uhreina, jotka ovat liian heikkoja vastustamaan teollisuusmaita. Käytännössä alueen asukkaat ovat myös itse vaikuttaneet huomattavasti alueen ympäristön tilaan. Saarivaltiot muodostavat kehitysteoreettisen erikoistapauksen taloutensa, luonnonvarojensa ja usein myös kulttuurinsa ainutlaatuisen rakenteen vuoksi. Ekologisesti ja taloudellisesti kestäviä kehitysvaihtoehtoja on vähän, infrastruktuurin ja palveluiden tarjonta on kallista ja vaikeaa, väestöpohja on pieni ja talouden kehitystä vaikeuttavat myös sijainti ja koko. Jos taloudellisesti ja ekologisesti kestävä kehityk-

Kuva 1. Tyynenmeren alueen saarivaltiot.

sen vaihtoehtoja onkin, ne saattavat olla ristiriidassa paikalliskulttuurin kanssa. Monet alueella esiintyvät ongelmat ovat osin seurausta vientitaloutta ja taloudellista kasvua suosivien länsimaisen kehitysmallien käyttöönotosta (Overton ja Scheyvens 1999). Alueen valtioiden kehitysstrategiat ovat keskittyneet taloudellisen toiminnan lisäämiseen, jonka on toivottu lisäävän työllisyyttä ja tuottavan ulkomaanvaluuttatuloja. Luonnonvarojen hyödyntämiseen, maatalouden kaupallistamiseen, matkailuun ja teollistumiseen suuntautuneet kehityshankkeet ovat kuitenkin aiheuttaneet yhteiskunnallisia ja ympäristöongelmia, sekä osoittautuneet vaikeiksi lukuisten em. esteiden vuoksi. Kestävä kehitys vaatiikin alueella erilaisia lähestymistapoja kuin suuremmissa valtioissa. Etenkin alueen pienet saarivaltiot ovat riippuvaisia ulkopuolisesta taloudellisesta tuesta ja asiantuntemuksesta kestävän kehityksen takaamiseen tarpeellisessa tutkimuksessa ja suunnittelussa.

Kaikkien alueen valtioiden hallinnot pyrkivät ainakin periaatteessa kestäväan matkailukehitykseen kansallisella, alueellisella ja paikallistasolla. Matkailukehityksen ja matkailijamäärien rajoittaminen ja luonnonsuojelutoimet ovat keinoja saavuttaa tavoite. Monilla saarilla on perustettu suojelualueita, mutta saarille ainutlaatuisten piirteiden ja luonnonvarojen säilyttämiseksi niitä tarvitaan lisää. Luonnonvarojen suojelu paikallisten käyttöön ja ylpeyden aiheeksi, sekä pitkäkestoinen taloudellinen hyöty lisääntyneestä matkailusta tulisi nähdä luonnonsuojelun hyötyinä (Beller ym. 1990). Paikallisten yhteisöjen tulisi hyötyä matkailusta paikallistalouden kasvun ja uusien työmahdollisuuksien avulla. Matkailukäyttö tarjoaa metsiä omistaville yhteisöille mahdollisuuden säilyttää metsiä muutakin käyttöä, kuten erilaisten metsistä saatavien tuotteiden keräilyä varten (Overton ja Scheyvens 1999). Matkailusta saatavat tulot ovat jatkuvia, toisin kuin hakkuuoikeuksien myynnistä saatava kertakorvaus. Ekologisella matkailulla voi olla myös paikallista kulttuuria elvyttävä vaikutus. Monet Tyynenmeren saarten paikallisyhteisöt ovat ryhtyneet itse suunnittelemaan ja markkinoimaan ekoturismimahdollisuuksia. Samoin kehitysyhteistyö- ja luonnonsuojelujärjestöt ovat vuokranneet maata paikallisyhteisöiltä ja kehittäneet luontomatkailua.

1.1 Kyselytutkimus luontomatkailualueiden asukkaille

Paikallisyhteisöjen tarpeiden huomioonottaminen kuuluu olennaisena osana kestävän kehityksen mukaisiin matkailun kehittämisen- ja suojeluhankkeisiin. Suojelutoimet rajoittavat luonnonsuojelualueiden käyttömahdollisuuksia, mikä on usein johtanut negatiivisiin mielipiteisiin suojelua kohtaan paikallisväestön keskuudessa. Kyselytutkimuksessa kartoitettiin Fidzin tasavaltaan kuuluvan Taveunin saaren ja Tongan kuningaskuntaan kuuluvan 'Euan saaren asukkaiden näkökulmia matkailutoiminnan ja suojelun hyödyistä ja haitoista sekä toiveita matkailun kehityksen laadusta heidän luontomatkailukohteiksi miellettyillä kotisaarillaan. Taveunin ja 'Euan saarilla vuonna 2003 tehtyyn, lomakehaastatteluna toteutettuun kyselytutkimukseen osallistui Taveunin saarella 53 ja 'Euan saarella 21 henkilöä.

Luonnonsuojelualueiden tarkastelun ja vertailun kohteina olivat Taveunin saarella sijaitseva Bouman kansallisperintöpuisto ja 'Euan saarella sijaitseva 'Euan kansallispuisto. Nämä kaksi 1990-luvun alussa perustettua suojelualueita ovat esimerkkejä erilaisista lähtökohdista perustetuista ja erityyppisistä suojelualueista, jotka ovat paikallisesti merkittäviä matkailuattraktioita. Alueista suurempi, 15 000 hehtaarin laajuinen Bouman kansallisperintöpuisto on paikallisyhteisöjen omistuksessa ja suojeltu vapaaehtoisesti matkailun edistämistarkoituksessa. Puiston alueella elää noin 1 000 asukasta. Puiston kävijämäärät ovat Fidzin ja muiden Tyynenmeren alueen luonnonsuojelualueiden mittakaavassa suuria (Seroma 2002). Toisaalta myös alueen koko – samoin kuin Fidzille saapuvien ulkomaisten matkailijoiden kokonaismäärä – ovat verrattain suuria.

'Euan Kansallispuisto on kooltaan pieni (450 ha), ja perustettu suojelemaan saarten alkuperäisten metsien rippeitä valtion hallinnoimalle, asumattomalle maalle.

Käytetyt kyselylomakkeet (liite 1) olivat kysymyksiltään samanlaiset vertailun mahdollistamiseksi: vain joitakin sanoja oli muutettu. Kyselytutkimusten vastaukset käsiteltiin excel-ohjelman avulla. Vastaajien ilmoittamat ammatit jaoteltiin matkailualalla toimiviin (mm. hotellityöntekijät, matkailuyrittäjät ja sukellusyrittäjät), muihin matkailusta suoraan hyötyviin palvelualoihin (mm. taksinkuljettajat ja kauppiaat), primaarituotantoon (maanviljelijät ja kalastajat), muihin ammattikuntiin (mm. virkamiehet ja poliisit), sekä työssä käymättömiin (mm. opiskelijat ja kotiäidit). On muistettava, että jaottelu ammattikuntiin perustuu vastaajien ilmoittamiin ammatteihin, eikä välttämättä tarkoita vastaajan olevan kokopäivätoimisessa palkkatyössä tai yrittäjänä. Esim. primaarituotannosta elantonsa saavat eivät siis aina ole kaupallisia viljelijöitä tai kalastajia.

2 Tyynenmeren saarten yhteiskunnallisia ja ekologisia trendejä

Ennen eurooppalaisten saapumista kaikki Tyynenmeren saarten asukkaat elivät maaseutumaisissa oloissa riippuvaisina luonnonympäristöstä perustarpeidensa tyydyttäjänä. Ihminen on muuttanut alueen ekosysteemejä mm. maanviljelyn ja metsästyksen avulla. Nykyiset ympäristömuutokset alueella johtuvat kuitenkin pääosin taloudellisesta toiminnasta saarivaltioissa (Overton ja Scheyvens 1999). Maanviljelytoimintaan liittyneet luonnollisen kasvillisuuden hävitys, eroosio ja sedimenttien kasautuminen rannikoiden riutoille ovat johtaneet vakaviin seurauksiin (Rapaport 1999). Myös kaivostoiminnalla on ollut monin paikoin suuria vaikutuksia alueen ympäristöön. Metsien katoaminen on johtanut alueella eroosio-ongelmiin ja jokien sedimentoitumiseen.

Alueen pienten saarivaltioiden eläin- ja kasvilajisto on saarten eristyisyyden vuoksi hyvin haavoittuvainen ja herkkä muutoksille, ja saarten ekosysteemit ovat maailman uhanalaisimpien joukossa. Saarten kotoperäiset eläinlajit ovat mantereisten alueiden lajeja alttiimpia häviämään, sillä ne ovat sopeutuneet vähälajisiin ekosysteemeihin, joista maapedot ovat usein puuttuneet kokonaan. Näiden lajien populaatiot ovat myös yksilömäärältään pienempiä kuin mantereisten alueiden eläinpopulaatiot. Saarten luonnon monimuotoisuutta uhkaavat etenkin elinympäristöjen tuhoutuminen ja lajien sukupuutot, koralliriuttojen tuhoutuminen, saastuminen, tulokaslajit ja monet matkailun negatiiviset ympäristövaikutukset (CSC 1996). Tyynenmeren saarten maaeläimistö ei ole yhtä monipuolinen kuin monilla manneralueilla, mutta kotoperäisen lajiston määrä on korkea. Kotoperäisyysaste on joillakin saarilla jopa 80 % tai enemmän (SPF 2002; SPREP 2003). Yli 600 erilaista ekosysteemiä on identifioitu alueelta IUCN:n toimesta (Beller ym. 1990). Eniten eläimistöä on meren rannikkovesissä. Muuttuneissa ekosysteemeissä, joita on erityisesti saarten rannikko- ja alankoalueilla, tulokaslajit ovat hallitsevia. Jotkin alkuperäislajit ovat sopeutuneet ympäristön muutoksiin, mutta suurin osa ei ole (Rapaport 1999).

Nykyisin ekosysteemien muutosten vauhti ja määrä on entisestään lisääntynyt taloudellisen toiminnan lisääntymisen ja väestönkasvun myötä. SPF:n (2002) mukaan metsäpeitteen vuotuinen katoamisvauhti on alueella yksi maailman nopeimmista. Pula polttopuusta on jo merkittävä haitta monissa alueen valtioissa (SPF 2002). Perinteiden syrjäytyminen länsimaisten arvojen lisääntymisen myötä on lisännyt köyhyyttä alueella (Overton ja Scheyvens 1999). Tyypillisesti alueen saarivaltioiden väestön elämänlaatua ja sosiaalisia suhteita on kuitenkin pidetty hyvinä. Osaltaan hyvinvointia ja sosiaalisia suhteita pitää nykyisin yllä ulkopuolinen apu ja siirtolaisuus (Beller ym. 1990). Etenkin Polynesian alueella monien perheiden jäseniä asuu Australiassa, Uudessa-Seelannissa tai Yhdysvalloissa.

Alueen valtioiden elintason tarkastelu taloudellisen hyvinvoinnin perinteisiä mittareita käyttämällä on hankalaa. Esimerkiksi työttömyysastetta ja todellista ostovoimaa on vaikea arvioida, sillä suuri osa alueen väestöstä elää pääosin kotitarveviljelyyn ja kalastukseen perustuvassa vaihdantataloudessa. Länsimaisin mittarein arvioitu taloudellinen hyvinvointi ei ole jakautunut alueelle tasaisesti. Jotkin alueet, kuten Nauru ja Guam ovat olleet taloudellisesti hyvinkin vauraita, kun taas esimerkiksi Samoan laskettiin vielä 1980-luvulla kuuluvan vähiten kehittyneiden kehitysmaiden joukkoon. Myös Melanesian valtiot kuuluvat alueen köyhimpään kolmannekseen. Yhteistä alueen valtioille on se, että niiden vienti on riippuvaista alkutuotannosta. Inhimillisen kehityksen indikaattoreita käytettäessä Tyynenmeren valtioiden voidaan sanoa pärjäävän erittäin hyvin verrattuna alhaisiin BKT-lukuihin. Terveys- ja koulutuspalveluiden taso on alueella parempi kuin kehitysmaissa keskimäärin (Rapaport 1999). Koulutuksen tasossa tosin esiintyy runsaasti variaatiota alueen valtioiden kesken.

Ratkaisu nopeaan väestönkasvuun on alueella perinteisesti ollut siirtolaisuus. Siirtolaisuuteen houkuttavat alueella nykyisin myös paremmat opiskelu- ja työllistymismahdollisuudet, sekä hyvät liikenneyhteydet ulkomaille. Runsaan siirtolaisuuden vuoksi joidenkin alueiden, kuten Niuen ja Tokelaun väestömäärä on nykyisin jopa laskussa. Fidzille taas on suuntautunut paljon siirtolaisuutta alueellisten organisaatioiden perustamisen myötä, sillä niistä useiden päämajat sijaitsevat maan pääkaupungissa Suvassa. Vaikka saaret eivät enää olekaan riippuvaisia omavaraistaloudesta, siirtolaisuus helpottaa yhä elämää siirtolaisten lähtöalueilla: siirtolaisten kotimaahan jääneille sukulaisilleen lähettämä raha kuuluu monien alueen saarivaltioiden talouden kulmakiviin. Siirtolaisuus ei välttämättä johda pysyvään ulkomailta asumiseen, ja monet palaavat takaisin kotimaihinsa vuosien ulkomailta oleskelun jälkeen (Overton ja Scheyvens 1999).

Vuoden 1945 jälkeen siirtolaisuuden pääsuunta on ollut Tyynenmeren saarilta pois päin. Etenkin Uuteen-Seelantiin on muuttanut runsaasti siirtolaisia, jotka ovat lähtöisin maan hallinnassa olevien alueiden lisäksi myös Samoalta, Tongalta, Fidziltä ja Tahitilta (Denoon ym. 2000). Saarelaisien siirtolaisuutta ovat alueella edesauttaneet taloussyyt, sekä hyvät yhteydet entisiin tai nykyisiin siirtomaaisäntiin. Joillakin alueilla Polynesiassa alkuperäisväestöstä suurempi osa on siirtolaisina kuin asuu kotisaarilla. Vuonna 1991 42 % tongalaisista ja lähes 50 % samoalaisista asui ulkomailta (Rapaport 1999).

Vaikka valtaosa Tyynenmeren saarten asukkaista asuu edelleen maaseudulla, muuttoliike syrjäisemmiltä saarilta ja maaseudulta kaupunkeihin luo kaupunkien ympärillä paineita maankäytölle asuinalueiden, viljelymaan ja polttopuun lisääntyneen tarpeen vuoksi (Beller ym. 1990). Etenkin kaupunkien köyhimmät asukkaat joutuvat kärsimään nopean kaupungistumisen negatiivisista ympäristövaikutuksista (Overton ja Scheyvens 1999). Kaupungistumisaste vaihtelee rajusti saarivaltioiden välillä. Fidzillä noin puolet väestöstä asuu jo kaupungeissa. Tongan, Mikronesian, Samoan, Tokelaun ja useiden muiden pienempien alueiden maahan jääneestä väestöstä valtaosa asuu omalla maallaan ja saa suurimman osan perustoimeentulostaan primaarisektorilta (Rapaport 1999). Useimmat alueen valtiot tukevat maaseudun kehittämistä ja pyrkivät hillitsemään kaupungistumista (Rapaport 1999).

Maanomistuksella on yhä tärkeä taloudellinen, yhteiskunnallinen ja poliittinen vaikutus alueen valtioissa (Ward ja Kingdon 1995, Overton ja Scheyvens 1999). Suurin osa Tyynenmeren saarten maa-alasta on yhä perinteisen maanomistuksen piirissä. Perinteisesti maa on kyläyhteisön yhteisomistuksessa. Käytännössä alueen valtiot pitävät kuitenkin joitakin näiden maa-alueiden luonnonvaroja, kuten mineraaleja ja öljyä valtion omaisuutena (SPF 2002). Myös saaria ympäröivien riuuttojen ja merialueiden kalastusoikeudet on yleensä jaettu paikallisyhteisöjen kesken (Overton

ja Scheyvens 1999). Perinteinen maanomistusmuoto ei sovellu kovinkaan hyvin yksityisomis- tusta ja luonnonvarojen taloudellista arvoa painottavaan maailmanlaajuiseen talousjärjestelmään. Lisäksi alueen nopea väestönkasvu luo lisääntyviä paineita maankäytölle. Sekä valtiot että ul- komaiset instituutiot ovat pitkään pyrkineet luomaan alueelle vapaaomisteista maata, mutta yri- tykset ovat pääosin epäonnistuneet (Overton ja Scheyvens 1999). Vapaaomisteista maata on esi- merkiksi Fidzilla ja Samoalla vain 4 % kokonaispinta-alasta (Rapaport 1999).

Perinteinen vallan keskittyminen päälliköille on edelleen yleistä Tyynenmeren saarilla. Nykyi- sin kyläpäälliköiden valta on sekä taloudellista että poliittista. Päälliköillä on suuret houkutuk- set ottaa yhteismaiden myynnistä tai vuokrauksesta saatavia voittoja omaan käyttöönsä. Monet investoijat pitävät helpoimpana neuvotella vain päälliköiden kanssa koko kyläyhteisön sijasta. Rapaportin (1999) mukaan tuloterot päälliköiden ja muun kansan välillä ovatkin monin paikoin kasvaneet hälyttävästi. Fidzilla alkuperäisasukkaiden maaomikeudet ovat voimistuneet muihin ryh- miin verrattuna vuoden 1987 vallankaappausten jälkeen. Maakysymys onkin nykyisin politisoi- tunut. Fidzilla on Wardin ja Kingdonin (1995) mukaan nähtävissä selviä eroja intialaisperäisen ja alkuperäisväestön maankäyttöoikeuksien välillä. Ongelmat ovat heidän mukaansa niin vakavia, että poliittinen ja sosiaalinen vakaus maassa on uhattuna.

2.1 Matkailu Tyynen valtameren saarivaltioissa

Eteläisen Tyynenmeren saarille suuntautuu vain 0,15 % maailman kokonaismatkailusta (Apostolopoulos ja Gayle 2002). Vuonna 1989 matkailijoiden saapumisten määrä oli 508 000, joista kak- si kolmasosa saapui Fidzille tai Tahitille. Matkailu alueelle kasvoi kuitenkin 1990-luvulla kes- kimäärin 5,3 %:n vuosivauhtia (SPTO 2004). Suurin osa alueelle suuntautuvasta matkailusta on lomamatkailua, vaikka liikematkailu ja siirtolaisten vierailumatkatkin ovat alueella yleisiä (Rapa- port 1999). On kuitenkin huomattava, että Oseanian alueen suosituimmat matkailun kohdealueet Uusi-Seelanti ja Havaiji eivät kuulu eteläisen Tyynenmeren alueeseen.

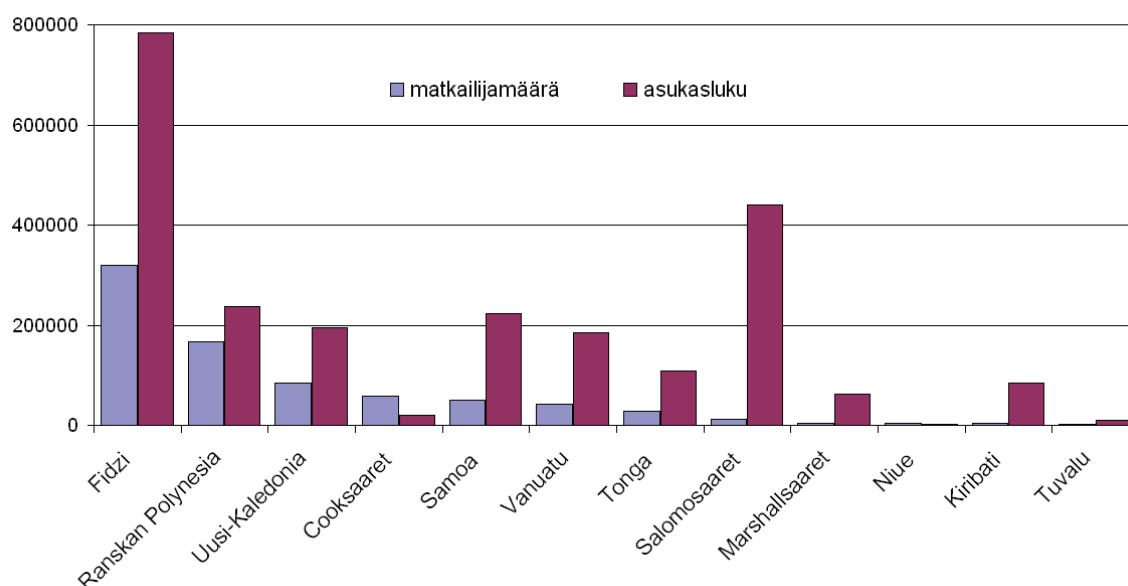
Vaikka Tyynenmeren saaret vastaanottavat vain hyvin pienen osuuden maailman matkailijoista, matkailun taloudellinen merkitys alueelle on suuri saarten eristyneisyyden ja muiden resurssien vähyyden vuoksi. Matkailuala on Tyynenmeren saarilla yksi suurimpia palkkatyön tarjoajia: se tuottaa useissa alueen valtioissa 15–20 % kokonaistyöllisyydestä (SPTO 2004). Matkailuala työl- listää alueella arviolta 150 000 ihmistä – 12 % alueen kokonaistyöllisyydestä (Apostolopoulos ja Gayle 2002). Joka 13:ta matkailijaa kohden on siis yksi pysyvä työpaikka. Suurin osa alueen valtioiden talouksista on riippuvaisia joko primaarituotannosta tai matkailusta (Overton ja Schey- vens 1999). Lähes kaikilla alueen valtioilla on aikeita matkailun kehittämisen suhteen. Suurin osa alueen matkailukehityksestä on keskittynyt Guamille, Fidzille, Ranskan Polynesian, Uuteen-Ka- ledoniaan, Cooksaarille ja Pohjois-Mariaaneille, mutta myös mm. Samoa, Vanuatu ja Tonga ovat matkailukehityksen kannalta nousevia haastajia (kuva 2). Fidzi on alueen ainoa valtio, jossa on enemmän kuin 4 000 hotellipaikkaa (Overton ja Scheyvens 1999). Matkailu tuotti 2000-luvun alussa 16 % Fidzin BKT:sta ja 25 % ulkomaanvaluuttatuloista (Apostolopoulos ja Gayle 2002).

Vuonna 2001 tärkeimmät markkina-alueet Eteläisen Tyynenmeren saarten matkailulle olivat Aust- ralia (215 700 saapumista), Yhdysvallat (192 500) ja Uusi-Seelanti (149 600) (SPT 2002). Euroo- pan maista alueelle saapui 204 000 matkailijaa ja Japanista lähes 73 000. Suosituimpia kohdealu- eita olivat Fidzi (348 000 kävijää), Ranskan Polynesia (227 700) ja Uusi-Kaledonia (100 500) (SPT 2002). Perinteiset markkina-alueet saarten matkailulle ovat olleet Japani, Yhdysvallat, Aust- ralia ja Uusi-Seelanti, mutta nykyisin myös Koillis- ja Kaakkois-Aasiasta saapuvien matkailijoi-

den määrä on nopeassa kasvussa (Apostolopoulos ja Gayle 2002). Euroopan valtioista etenkin Ranska on tärkeä markkina-alue.

Suurin este alueen matkailukehitykselle on saavutettavuus, sillä kaukainen sijainti tärkeimpiin matkailun lähtöalueisiin nähden tekee matkustamisesta alueelle kallista. Muita matkailukehityksen esteitä alueella ovat saarivaltioiden heikot taloudet ja kehittymätön infrastruktuuri. Toisaalta saarten pieni koko, eristyneisyys ja ainutlaatuiset ekosysteemit tarjoavat niille markkinoitiedun luonto- ja kulttuurimatkailun kaltaisilla kasvualoilla (Ayala 1995). Suurisuuntainen matkailutoiminta pienillä saarilla vaatii yleensä ulkomaista omistusta ja voimakkaita yhteyksiä kansainvälisiin alan toimijoihin (Apostolopoulos ja Gayle 2002). Tästä seuraa se, että matkailun positiiviset vaikutukset paikallistalouteen jäävät pieniksi, ja valta matkailun hallinnasta siirtyy ulkomaisiin käsiin. Suuri osa Tyynenmeren saarten matkailukehityksestä on painottunut rantalomiiin ja suuriin hotelleihin, joiden kehittäminen on vaatinut ulkomaista pääomaa (Overton ja Scheyvens 1999).

Matkailusta tuli tärkeää taloudellista toimintaa Tyynenmeren saarilla jo 1950-luvulla, mutta monikansalliset yhtiöt ovat sijoittaneet alueelle merkittävästi vasta saarivaltioiden itsenäistymisprosessin jälkeen. Matkailukehitys on monissa alueen valtioissa yhä lapsenkengissään. Moniin alueen ekosysteemeihin kohdistuu kuitenkin lisääntyviä matkailupaineita, luonnontilaiset alueet vähenevät ja alkuperäiset kulttuurit heikentyvät. Samaan aikaan matkailijoiden arvostus niitä kohtaan lisääntyy, ja toisaalta kansainvälisten matkailuyhtiöiden asema ja päätösvalta vahvistuvat. Monikansallisilla yhtiöillä on ollut voimakas vaikutus matkailukehitykseen pienissä saarivaltioissa, koska saarivaltioiden taloudet ovat heikkoja, ja ne tarvitsivat ulkopuolista apua matkailun ja infrastruktuurin kehittämiseen (Apostolopoulos ja Gayle 2002). Nykyisin ulkomaisten yritysten ylivalta matkailualalla on huomattava monissa alueen valtioissa.

Kuva 2. Ulkomaisten matkailijoiden määrä (1994) suhteessa asukaslukuun eräissä Tyynenmeren saarivaltioissa (Chandra & Mason 1998).

Matkailukehityksen luonne, mittakaava ja toteutustapa kohdesaarilla ovat usein alueen ulkopuolella tehtyjen päätösten tai tapahtumien summa (Rapaport 1999). Cooksaarilla vain 17 % matkailijoiden käyttämistä varoista jää paikallisväestölle. Vanuatulla taas ulkomaiset yhtiöt keräävät jopa yli 90 % matkailutuloista (Williams 1998). Saarivaltioissa ei ole riittävästi omaa koulutettua työvoimaa, joka kykenisi matkailuyritysten johtamiseen tai matkailun kehittämiseen kotimaisista lähtökohdista. Koulutetun työvoiman tuonti kohdealueen ulkopuolelta paikkaamaan matkailualan vähäistä työvoiman tarjontaa aiheuttaa helposti paikallisväestön ja kulttuurin syrjäytymisen. Pieniltä, paikallisomisteisilta yrityksiltä puuttuu myös kapasiteetti markkinoida itseään ulkomaille (Apostolopoulos ja Gayle 2002). Saarivaltioiden heikon kontrollin omaan talouteensa arvioidaan johtuvan osittain kolonialismista. Toisaalta Tongalla, jolla ei ole siirtomaataustaa, matkailukehitys on ollut pienimuotoisempaa ja enemmän paikallisessa kontrollissa (Apostolopoulos ja Gayle 2002).

Tyynen valtameren saarilla matkailijamäärät ovat toistaiseksi olleet maailmanlaajuisessa mittakaavassa tarkasteltuina melko pieniä. Kun kuitenkin otetaan huomioon alueen saarten pieni maapinta-ala ja väestömäärä, pientenkin matkailijamäärien suhteellinen vaikutus kasvaa joillakin alueilla hyvin suureksi (kuva 2). Jotkin saarivaltiot, kuten Kiribati ja Tuvalu, ovat kyvyttömiä ylläpitämään suuria matkailijamääriä jo pienen ekologisen kantokykynsä, mm. makean veden varojen vähäisyyden vuoksi. Osa alueen valtioista on kuitenkin laajentamassa matkailuteollisuuttaan voimakkaasti. Taloudellista hyötyä pidetään sen arvoisena, että kulttuuriset ja ympäristölliset haitteet ollaan valmiita sietämään. Ulkomaisten hotelliketjujen suosimisen mukanaan tuomat haitat, kuten voittojen siirtyminen ulkomaille ja hotellissa kuluttavien tuotteiden tuonti ulkomailta, ovat saaneet monet valtiot kääntymään matkailun kehitysstrategioissaan kohti pienimuotoisempaa, paikallisempaa turismikehitystä. Monet alueen valtiot myös suhtautuvat matkailijamäärien kasvattamiseen varovaisesti. Matkailun vaikutus paikalliskulttuuriin on koettu häiritseväksi ja jopa tuhoisaksi.

Rantalomille vaihtoehtoiset matkailun muodot, kuten seikkailumatkailu, ovat tasaisessa kasvussa alueella (SPT 2003). Samalla matkailijat suuntaavat entistä enemmän syrjäisemmille saarille mm. kalastus-, sukellus- ja kajakkimelonta-aktiviteetteja hakemaan. Tyynenmeren saarten perinteiset maaseutuyhteisöt tarjoavatkin SPTO:n (2004) mukaan alueen matkailualalle suhteellisen hyödyn ekoturismin ja reppumatkailun osa-alueilla. Fidzillä valtio on Seroman (2002) mukaan ryhtynyt tukemaan ekoturismia alkuperäisväestön omistamilla alueilla ennen muuta parantaakseen paikallisväestön taloudellisia oloja.

Tyynenmeren saarivaltioiden pieni koko vaikuttaa niiden mahdollisuuksiin tuottaa matkailua koskevaa tietoa ja mainontaa. Suhteellisesti pienemmillä kohdealueilla, kuten Tongalla, Kiribatilla, Samoalla ja Cooksaarilla ei ole varaa tuottaa omia mainoskampanjoita ilman ulkopuolista apua (SPT 2003). Suuri osa alueen valtioista onkin yhdistänyt voimansa alueellisen matkailuorganisaation taakse. Tyynenmeren saarten yhteisellä matkailuorganisaatiolla SPTO:lla on nykyisin 13 jäsenaluetta.

Viimeisten 20 vuoden aikana Tyynenmeren saarten hallinnot ovat pyrkineet perustamaan suojelualueita rajoittamaan nopeaa luonnonvarojen vähenemistä liika- ja väärinkäytön vuoksi. Ne myös tunnustavat kasvun saarilla olevan rajallista ja antropogeenisten syiden, kuten matkailun, aiheuttavan negatiivisia vaikutuksia rannikoihinsa (Apostolopoulos ja Gayle 2002). Matkailun vaikutuksiin liittyvällä suunnittelulla ja päätöksenteolla on usein tärkeimpänä tavoitteena matkailun suorien negatiivisten vaikutusten vähentäminen. Alueellisia ja kansainvälisiä suuntaviivoja saarten matkailukehityksen ohjaamiseksi kestävämpään suuntaan on kehitelty mm. WTO:ssa. Alueen

kehittyneemmissä kohdevaltioissa, kuten Fidzillä, on Apostolopoulosin ja Gaylen (2002) mukaan jo olemassa integroitua yhteistyötä suunnittelijoiden ja päätöksentekijöiden välillä, ja suunnittelu ja alueiden rajaaminen matkailukäyttöön pyritään tekemään kaikki käyttäjärühmät huomioon ottaen. Konflikteja pyritään näin välttämään erityisesti rannikkoalueilla, joissa väestömäärä on kasvussa. SPTO pyrkii noudattamaan hankkeissaan ja säännöstössään Tyynenmeren valtioiden ympäristöohjelman SPREP:n tai kansallisten ympäristöhallintojen laatimia ympäristösuosituksia, sillä järjestön mukaan on todennäköistä, että matkailu hyödyttäisi kohdealueen taloutta enemmän, jos fyysisen ja sosiaalisen ympäristön kestävyys kiinnitetään enemmän huomiota.

3 Paikallisyhteisöt ja luonnonsuojelu

Suurin osa kehitysmaiden suojelualueisiin kohdistuvista uhista johtuu paikallisväestön tarpeesta käyttää alueen luonnonvaroja (Ceballos-Lascuráin 1996). Perinteisiä luonnonvarojen käyttötapoja joudutaan suojelualueilla rajoittamaan, joten onkin suojelun onnistumisen kannalta tärkeää, että paikallisyhteisöt hyötyvät suojelusta matkailun kautta ja sitoutuvat sen toteuttamiseen. Suojelu ja samaan aikaan matkailijoiden pääsyn salliminen alueelle aiheuttavat helposti konfliktitilanteita. Liikakäytöstä on jo seurannut vakavia ongelmia monilla alueilla. Monille alueille taas pyritään luontomatkailun kasvun myötä houkuttelemaan matkailijoita ilman tarpeellista tietotaitoa, hoitosuunnitelmia ja valtion, suojelujärjestöjen tai paikallisväestön tukea (Ceballos-Lascuráin 1996). Hienovaraisinkin suojelu- tai kunnostusprojekti on kuitenkin tuomittu epäonnistumaan, jos alueen lähellä asuvat ihmiset eivät usko saavansa siitä aineellista etua. Tärkeimpiä etuja ovat alueelle luotavat työpaikat (Dobson 2000). Monilla kehitysmaissa sijaitsevilla suojelualueilla onkin pelkän suojelun sijasta monia tehtäviä, kuten paikallisväestön elinolojen parantaminen, eroosion rajoittaminen tai kestävä kehitys. Tämä holistinen käsitys, jota toteutetaan usein kestävä kehityksen nimissä, on vähitellen syrjäyttämässä vanhan, kieltoihin perustuvan, absoluuttisen suojelun näkökulman (Ceballos-Lascuráin 1996).

Luonnonsuojelualueiden perustaminen ja olemassaolo on nykyisin riippuvaista pääosin markkina-voimista. Suojelualueen onnistuneen perustamisen on voitettava kaksi estettä: suojelun tuottama hyöty on ensin perusteltava taloudellisin termein; sen jälkeen suojelualueen hoidon ja hallinnan rahoittamisen on onnistuttava keräämällä taloudellisia voittoja niiltä, jotka hyötyvät suojelusta (Dharmaratne ym. 2000). Kehitysmaissa valtion rahoitus suojelualueille on yleensä vaatimatonta, eikä alueista käytännössä tule toimivia, elleivät ne pysty itse rahoittamaan toimintaansa. Kasvava kansainvälinen kiinnostus luontomatkailua ja ekoturismia kohtaan tarjoaa suojelualueille keinon itsenäisen rahoituksen järjestämiseen. Matkailijat ovat usein valmiita maksamaan etuoikeudesta nähdä paikallista luontoa. Osa matkailusta saatavista tuloista voidaan helposti kanavoida näiden luonnonnähtävyyksien säilymisen varmistamiseen. Matkailutulot ovat auttaneet suoraan kansallispuistojen perustamisessa etenkin kehitysmaihin. Yhä useammat valtiot edistävät nykyisin aktiivisesti matkailua suojelluille alueilleen. Suojelualueiden matkailukäyttö on etenkin köyhien valtioiden hallinnoille tärkeä väline luonnonympäristön ja kulttuurimuistomerkkien säilyttämisen rahoittamiseksi. Suojelualueiden hallinnointi tarvitsee pysyvää rahallista tukea. Valtion määrärahojen lisäksi tuen lähteenä esitetään yleisesti (Ceballos-Lascuráin 1996, Dharmaratne ym. 2000) pääsymaksujen keräämistä vierailijoilta. Matkailu voisi olla monille suojelualueille huomattava tulojensaantikeino, jos alueilla otettaisiin käyttöön riittävän suuria pääsymaksuja. Suojelutyötä voidaan ylläpitää myös lahjoitusvaroin tai kaikilta matkailijoilta kerättävillä ympäristöveroilla.

Paikallisyhteisöjen suhdetta luonnonsuojeluhankkeisiin on tutkittu laajalti tapaustutkimuksina. Suojelualueiden perustaminen hankaloittaa usein perinteisestä omavaraistaloudesta elantonsa

saavien ihmisten elämää mm. pakkosiirtojen ja poissulkemisen muodossa. Suojelualueiden lähellä tai niiden sisällä asuvan väestön näkökulmia ei useinkaan oteta huomioon matkailua kehitettäessä (Ceballos-Lascuráin 1996). Alkuperäiskansat eri puolilla maailmaa vastustavatkin yhä voimakkaammin matkailukehitystä, joka tapahtuu myös suojelun ja ekoturismin nimissä (McLaren 1998). Suojelualueiden perustaminen on toisaalta monissa tapauksissa hyödyttänyt alkuperäiskansoja, joilla ei aikaisemmin ole ollut laillisesti omaa maa-alueita tai oikeutta luonnonvarojen käyttöön (Ceballos-Lascuráin 1996). Etenkin paikallisväestön elinmahdollisuuksien turvaaminen tulisi ottaa hallitusten, kansalaisjärjestöjen ja kehitysapuelinten tukemissa luontomatkailuprojekteissa enemmän huomioon luonnonsuojelun ohella, mikä luonnollisesti vaikuttaisi myös paikallisväestön mielipiteisiin suojelutoiminnasta. Paikallisväestölle olisi myös syytä järjestää taloudellisia korvauksia käyttörajoituksista (Overton ja Scheyvens 1999). Kansainväliset järjestöt painottavatkin suosituksissaan yhä enemmän paikallisen osallistumisen tärkeyttä matkailu- ja suojelutoiminnassa (Apostolopoulos ja Gayle 2002).

Suojelualueita voi yhtä lailla perustaa myös paikallisyhteisöjen omistamalle maalle, kuten on tehty Fidzin kansallisperintöpuistojen tapauksessa. Myös maan vuokraaminen paikallisilta omistajilta suojelutarkoituksiin on mahdollista (Overton ja Scheyvens 1999). Sopiminen yhteisomaisuuden käytöstä ja matkailutoiminnasta saatavien voittojen jakamisesta paikallisyhteisön jäsenten kesken on luonnollisesti vaikeampaa kuin yksityisomistajan päätöksenteko. Käytännössä täysin onnistuneita, konfliktittomia yhteisöllisiä ekoturismihankkeita onkin vaikea löytää (Overton ja Scheyvens 1999). Suojelualueiden ja paikallisväestön välinen suhde on Seroman (2002) mukaan avaintekijä luonnonvarojen pitkän aikavälin suojelussa, etenkin kehitysmaiden syrjäisillä alueilla, joissa tehokasta kontrollia on mahdotonta ylläpitää ilman paikallisyhteisöjen tukea. Onkin toivottavaa, että ehdotus ekoturismin kehittämiseksi tulisi paikallisyhteisöiltä itseltään. Jokainen alue on kuitenkin erilainen, joten suunnittelun tulisi Seroman (2002) mukaan perustua paikallisyhteisöjen erilaisiin tarpeisiin ja toiveisiin.

Toistaiseksi matkailijat ovat suostuneet hyvin maksamaan käyttömaksuja suojelualueiden ympäristön hyväksi. Epäselvyyttä on kuitenkin ollut siitä, mihin rahat käytetään. Tämä vaatiikin paikallishallinnon ja matkanjärjestäjien sitoutumista suojelutoimiin (Apostolopoulos ja Gayle 2002). Monien suojelualueiden pääsymaksut ovat käytännössä liian alhaisia kattamaan alueen hallinnoinnista syntyvät kulut. Monilla alueilla pääsymaksuja ei edes ole. Vain pieni osa matkailutuloista päätyy suojelutarkoituksiin. Suurin osa matkailijoista olisi valmiita maksamaan korkeampiakin pääsymaksuja (Dobson 2000). Yksi ratkaisu rahapulaan olisivat erilaiset pääsymaksut ulkomaalaisille ja paikallisille. Samalla matkailijoiden määrä pysyisi paremmin kantokyvyn rajoissa (Cooper ja Wanhill 1997).

4 Kohdealueet

4.1 Fidzi

Tyynen valtameren keskellä, noin 1 800 km Uuden-Seelannin pohjoispuolella sijaitseva Fidzin tasavalta koostuu 332 saaresta, joiden yhteinen maapinta-ala on 18 376 km². Maan talousvyöhykkeeseen kuuluvan merialueen pinta-ala on 1 290 000 km². Fidziin kuuluvista saarista vain kolmannes on pysyvästi asuttuja, johtuen pääosin makean veden puutteesta tai eristyisyydestä. Suurimmat saaret, Viti Levu ja Vanua Levu, vastaavat 87 %:sta valtion maapinta-alasta. Osa saarista on koralliatolleja tai kalkkikivestä muodostuneita, mutta valtaosa suurista saarista on alkuperältään vulkaanisia, vuoristoisia ja maaperältään hedelmällisiä. Fidzin väestöstä noin 75 %

asuu pääsaarella Viti Levulla, jossa sijaitsevat myös maan pääkaupunki Suva ja molemmat maan kansainväliset lentokentät.

Fidzin asukasluku on noin 775 000. Suuren syntyvyyden vuoksi maan väestömäärä kasvaa noin 1,6 %:n vuosivauhdilla (FAO 2002b). Noin puolet maan asukkaista onkin alle 20-vuotiaita. Maasamuutto on keskittänyt asutusta etenkin maan pääkaupunkiin Suvaan, joka on Tyynenmeren alueen mittakaavassa suurkaupunki. Kaupungin ympärille on kehittynyt runsaasti slummimaista asutusta, ja rikollisuus on muodostunut ongelmaksi. Meren saastuminen maan kaupunkien ympärillä on heikentänyt ympäristön tilaa. Ulkoisilta piirteiltään melanesialaisia alkuperäisiä fidziläisiä on maan väestöstä arviolta 51,1 %, ja intialaisperäistä väestöä 44 %. Lisäksi maassa on huomattavia vähemmistöryhmiä, kuten Rotuman saarelta kotoisin olevia polynesialaisia, kiinalaisia, eurooppalaisia, eurooppalaisten ja fidziläisten yhteisiä jälkeläisiä, sekä muilta Tyynenmeren saarilta lähtöisin olevia asukkaita. Fidzin intialaisperäinen väestö polveutuu siirtomaa-ajalla maan sokeriplantaaseille eri puolilta Intiaa tuotujen intialaisten kausityöläisten jälkeläisistä. Valtaosa heistä asuu Viti Levun ja Vanua Levun saarten länsiosien sokeriruonkasvatusalueilla, joissa intialaisväestön määrä ylittää etnisten fidziläisten määrän. Suvan asukkaista noin puolet on intialaisia.

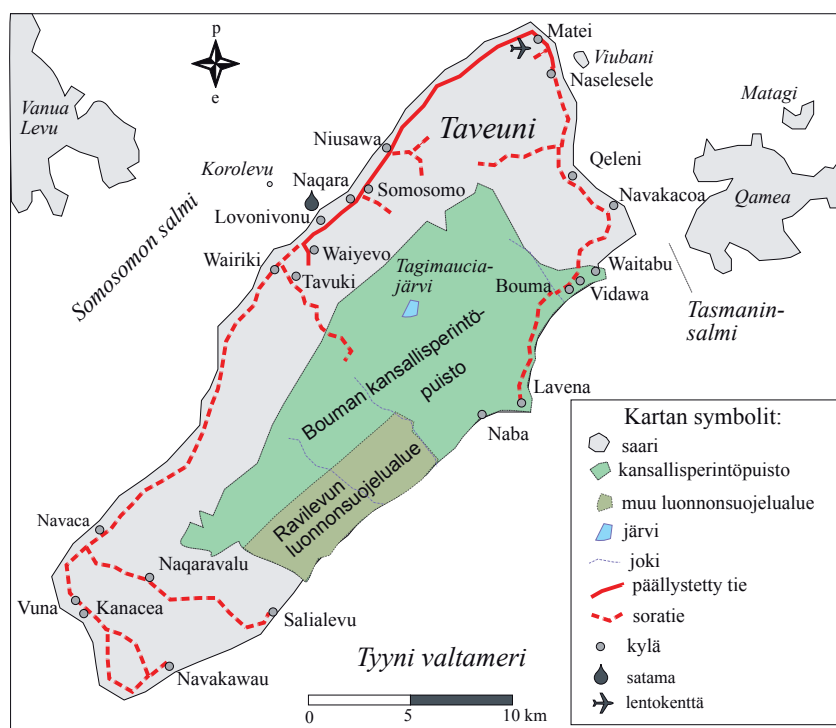
Fidziä voi pitää eteläisen Tyynenmeren alueellisena suurvaltana, sillä saarten väkiluku ja elintaso erottuvat edukseen lähialueen saarista. Väestö on myös suhteellisen hyvin koulutettua. Maa sijaitsee Tyynenmeren alueen liikennereittien keskipisteessä. Matkailu on maan tärkein ulkomaanvaluutan lähde. Suhteellisesti suurin työllistäjä on maassa kuitenkin hallinto, joka työllistää noin 40 % maan palkkatyövoimasta. Käytännössä suurin osa maan asukkaista saa kuitenkin toimeentulonsa primaarituotannosta, joka tuottaa noin 21 % maan BKT:sta (Chandra ja Mason 1998). Viljelymaata on nykyisin Fidzin pinta-alasta 13 %, ja sen osuus on kasvussa (FAO 2002b). Kaupallisen maatalouden tärkein tuote maassa on sokeri. Sen tuotanto on Fidzillä kuitenkin maailman mittakaavassa pientä, ja kilpailukyky maailmanmarkkinoilla heikko (Overton ja Scheyvens 1999). Sokerin lisäksi maassa viljellään vientiin mm. riisiä ja kaakaota. Myös maan kultavaroja hyödynnettävä kaivostoiminta on tärkeä ulkomaanvaluutan tuottaja, samoin kuin kalastus. Naapurivaltioita runsaamman väestöpohjan myötä maahan on kehittynyt myös teollisuutta: sokeriruokoplantaa tuottamaa raaka-ainetta hyödynnetään sokeriteollisuudessa ja työvoimaa tekstiiliteollisuudessa.

Fidzin pinta-alasta 58 % on luonnon- tai istutusmetsän peitossa (Seroma 2002). Maan trooppisista sademetsistä ja mangrovemetsistä koostuvia runsaita metsävaroja on hyödynnetty tehokkaasti, ja jotkin saarista kärsivät metsäpeitteen dramaattisesta vähenemisestä. Maan metsäpeite vähennee Seroman (2002) mukaan nykyisin noin prosentti verran vuodessa. FAO (2002b) taas arvioi maan metsäpeitteen vähentyneen 1990-luvun alkupuolella 4 000 hehtaarin vuosivauhdilla. Metsänhakkuiden, sekä rinnemaiden viljelyn ja laiduntamisen myötä lisääntynyt eroosio on maassa vakava ympäristöongelma. Lähes kaikki Fidzin metsäpinta-ala sijaitsee Seroman (2002) mukaan perinteisillä yhteismaanomistusalueilla. Maan metsäteollisuus työllistää FAO:n (2002b) mukaan suoraan noin 3 000 ihmistä, ja sen tuotteet ovat maan viidenneksi tärkein vientitulojen lähde. Metsäteollisuus on siirtynyt nykyisin käyttämään hyväkseen myös istutusmetsiä, ja laajoja alueita on metsitetty uudelleen nopeakasvuilla puulajeilla. Alkuperäisiä luonnonmetsiä oli saarilla jäljellä vuonna 1995 noin 7 570 km² (FAO 2002b). Metsätaloudessa hyödynnettäviä luonnonmetsäalueita on maassa FAO:n (2002b) arvion mukaan 2 530 km². Fidzin hallinto on pyrkinyt tukemaan metsävarojen kestäväää käyttöä, ja laatinut mm. kansalliset ohjeet metsänhakkuiden toteutustavoista (FAO 2002b). Fidzillä metsätalouden tuottamat ongelmat, kuten eroosio, sedimentaatio ja metsäpeitteen vähentyminen ovatkin paremmin hallinnassa kuin esim. Salomosaarilla ja Papua-Uudessa-Guineassa (Beller ym. 1990). Fidzin hallinto on viime aikoina alkanut toimimaan ympäristöongelmien ehkäisemiseksi, ja maahan on perustettu lukuisia suojelualueita.

Matkailu on ollut Fidzin tärkein ulkomaanvaluuttatulojen lähde vuodesta 1998 lähtien, jolloin matkailutulot ohittivat sokerin viennistä saatujen tulojen määrän (Seroma 2002). Matkailusta saadut tulot Fidzillä olivat vuonna 2001 noin 248 miljoonaa euroa. Matkailulla on suuri merkitys paikallistaloudelle eri puolilla saarivaltiota. Fidzin tärkeimmät ulkomaanvaluutan lähteet ovat nykyisin matkailun lisäksi sokeriteollisuus ja tekstiiliteollisuus. Matkailuala työllistää Fidzillä suoraan tai epäsuorasti jopa 100 000 ihmistä (SPTO 2004). Maan kehittyneimpiä matkakohteita ovat Viti Levun kuivalla länsirannikolla sijaitsevalla Nadi, sekä Mamanuca- ja Yasawa-saaret, joissa aurinkoisten päivien määrä on suurin. Fidzin matkailuelinkeino on yksityisten rahoittama, ja valtio myöntää verohelpotuksia sijoittajille. Maassa toimii monia ulkomaalaisomistuksessa olevia hotelliketjuja. Matkailua on Fidzillä ohjattu valtion toimesta perinteisesti enemmän kansainvälisten lomahotelliketjujen kuin pienimuotoisemman, paikallisia voimavaroja hyödyntävän matkailutoiminnan ehdoilla. Tilanne on kuitenkin muuttunut viime vuosina matkailijamäärien kasvun myötä (Seroma 2002).

4.1.1 Taveuni

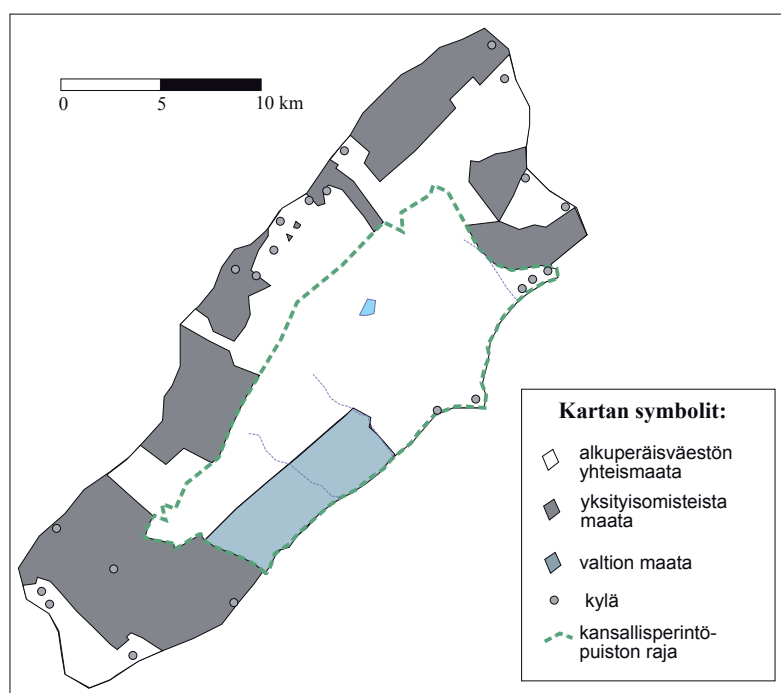
Vanua Levun saaren itäpuolella sijaitseva Taveuni (kuva 3) on pinta-alaltaan (435 km²) Fidzin kolmanneksi suurin saari. Harvaan asutun saaren 12 000 asukkaasta pääosa on etnisesti fidziläisiä. Myös intialaisperäisiä ja ulkomaalaisia asukkaita on saarella suhteellisen runsaasti. Taveuni tunnetaan Fidzin ”puutarhasaarena” johtuen vehreästä sademetsäkasvillisuudesta. Saari on suosittu matkailukohde sukeltajien ja lintuharrastajien keskuudessa. Hyvin säilyneet koralliriutat ympäröivät saarta, jolla esiintyy yli 100 lintulajia. Saaren pääelinkeinot ovat maatalous, jonka tuotteita ovat kopra ja taro, sekä matkailu. Taveunin erottaa suuremmasta Vanua Levun saaresta 9 kilometriä leveä Somosomon salmi. Saaren vulkaanista alkuperää oleva maaperä on rikasta, ja sademäärä on vuoristoisuuden ansiosta runsas. Taveunin pinta-alasta noin 60 % on edelleen trooppisen sademetsän peittämää. Suurin osa tästä alueesta on luokiteltu suojelumetsäksi.

Kuva 3. Taveunin saari (16° 50'S, 179° 58'W).

Taveunin vuoristoisuus on rajoittanut maanviljelyä, jonka vuoksi saarella on jäljellä laajoja alkuperäisen sademetsän peittämiä alueita, joilla elää runsas eläimistö. Taveunin potentiaali luontomatkailukohteena havaittiin Seroman (2002) mukaan jo 1970-luvulla. Saaren erikoisuuksiin kuuluu mm. Fidzin kansalliskukka Tagimaucia (*Medinilla waterhousei*), joka on eräs maailman harvinaisimmista kasveista: lajia esiintyy vain Taveunin saarella ja yhdellä Vanua Levun saaren vuorenhuipulla. Se kasvaa vain korkeilla vuoristoalueilla. Taveunin linnusto on runsaampaa kuin Fidzin pääsaarilla. Saarella esiintyvistä lintulajeista lintuharrastajien kannalta tavoitelluimpia ovat näyttävän näköiset ja harvinaiset silkkipyrstömonarkki (*Lamprolia victoriae*) ja fidzinhedelmäkyhky (*Chrysoenas victor*). Molemmat lajit ovat Fidzillä kotoperäisiä ja esiintyvät vain Taveunin saarella ja Vanua Levun saaren itäosassa (Watling 2001).

Taveunilla on Fidzin mittakaavassa runsaasti vapaaomisteista maata (kuva 4). Matkailukehitystä ovat saarella edistäneet maan saatavuuden lisäksi myös hyvät yhteydet Fidzin suurempiin keskuksiin, luonnonkauneus, soveltuvuus aktiviteettimatkailuun ja hyvät saaren sisäiset yhteydet. Taveunin lentokenttä sijaitsee saaren pohjoisosassa Matein alueella, jossa on myös runsaasti vapaaomisteista maata. Majoitusvaihtoehtojen tarjonta on Taveunilla monipuolista, ja niiden taso vaihtelee leirintäalueista ja paikallisomisteisista majataloista kalliimpiin hotelleihin. Matkailuyritykset ovat Taveunilla keskittyneet Matein alueelle, jossa on paljon eritasoisia majoitusyrityksiä, pieniä ravintoloita ja muuta matkailuun liittyvää toimintaa, kuten sukellusyrityksiä ja maastopyörrien ja kajakkien vuokrausta. Myös saaren länsiosassa on runsaasti paikallisen asutuksen ympärille rannikolle sijoittuneita majoitusliikkeitä. Taveunilla kalliimmat hotellit ovat ulkomaalaisten – useimmiten yhdysvaltalaisen omistuksessa. Myös saksalaisia ja sveitsiläisiä matkailuyrittäjiä on saarella useita. Vapaasti ostettavan maan olemassaolo on mahdollistanut myös ulkomaalaisten omistamien loma-asuntojen keskittymien muodostumisen Matein alueelle ja saaren länsiosaan, Taveuni Estates -yhtiön hallinnoimalle, aikaisemmin asumattomalle rannikko-osuudelle. Paikallinen väestö on heikosti edustettuna saaren matkailutoiminnassa, ja suurin osa matkailuyrityksistä on ulkomaalaisten omistuksessa. Paikallisväestön omistamia, halvempia majoituspaikkoja on saarella kuitenkin lukuisia.

Kuva 4. Taveunin saaren maanomistusolot (Chandra & Mason 1998).

4.1.2 Bouman kansallisperintöpuisto

Bouman kansallisperintöpuisto käsittää 15 000 hehtaarin laajuisen maa-alueen, mikä vastaa noin 30 %:a Taveunin saaren pinta-alasta. Pääosa puiston maa-alueista kuuluu neljälle kyläyhteisölle. Maata omistavat kyläyhteisöt Waitabu, Vidawa, Bouma ja Lavena sijaitsevat puiston sisällä. Puisto on perustettu näiden neljän kyläyhteisön, Fidzin ja Uuden-Seelannin hallinnon, sekä useiden suojelujärjestöjen yhteistyönä vuonna 1990. Käteinen raha, jota Bouman alueen yhteisöt tarvitsevat täydentämään omavaraistalouttaan, hankittiin aikaisemmin hakkuuoikeuksia myymällä. Vielä 1990-luvun alussa 60 % saaren metsistä oli vuokrattavana metsäyhtiöiden käyttöön. Aloite alueen suojeluun tuli sekä paikallisyhteisöiltä itseltään että uusiseelantilaiselta luonnonsuojelujärjestöltä. Hankkeen tarkoituksena on sekä suojella alueen metsävaroja että tuottaa tuloja puiston maa-alueet omistaville yhteisöille. Suojelua matkailutoimintaa varten pidettiin asukkaiden keskuudessa parempana vaihtoehtona kuin metsäyhtiön tarjoamaa hakkuuoikeusmaksua.

Kansallisperintöpuisto on monivaiheinen projekti, joka toimii paikallisyhteisöjen omistamalla maalla, josta suuri osa on nykyisin vuokrattu valtiolle luonnonsuojelutarkoituksiin. Neljälle puiston maat omistavan yhteisölle on suunniteltu erilaiset matkailuaktiviteetit: Korovoun kyläläiset huolehtivat saaren päänähtävyydestä, Tavoron vesiputouksista, ja niiden ympärille rakennetusta polkureitistä, sekä puiston toisesta opastuskeskuksesta. Lavenassa on toinen, rantaviivaa seuraava polkureitistö, sekä puiston toinen opastuskeskus. Molemmissa informaatiokeskuksissa myydään erilaisia, usein paikallisten tekemiä matkamuisoja. Lavenan informaatiokeskus myös vuokraa kajakkeja. Waitabun kylän ympärillä olevalla merelliselle suojelualueelle järjestetään snorklausmatkoja kyläläisten ohjaamalla bambulautoilla. Vidawan kyläläiset taas toimivat oppaina sademetsään ja historiallisiin kohteisiin suuntautuvilla kokopäiväretkillä. Tavoron vesiputousten alue avattiin matkailukäyttöön huhtikuussa 1991. Lavenan alueen kävelyreitti on ollut toiminnassa kesäkuusta 1994 lähtien. Alueelle ollaan suunniteltu myös kulttuurimatkailua, mutta hankkeen tämä vaihe ei ole vielä toteutunut.

Tavoron alue oli ensimmäinen Bouman suojeltu matkakohde. Kun alueen matkailullinen arvo oli käynyt ilmeiseksi ja suojelupäätös tehty vuonna 1988, Tavoron alueen maat omistava Korovoun kyläyhteisö pyysi ja sai apua alueen kehittämiseen matkailukohteeksi ja virallisen suojelualueen statuksen saamiseksi Fidzin ja Uuden-Seelannin hallinnoilta. Sittenkin muutkin Bouman alueen maata omistavat yhteisöt ovat liittyneet matkailu- ja suojeluhankkeeseen. Uuden-Seelannin kehitysyhteistyöjärjestö NZODA ja Fidzin yhteismaita hallinnoiva NLTB ovat tarjonneet projektille teknistä apua. Bouman kansallisperintöpuisto tuotti ensimmäisen puolen vuoden aikana 8 000 Yhdysvaltain dollaria, josta puolet käytettiin puiston huoltokuluihin ja henkilökunnan palkkoihin. Suojelualueena yhteisöjen maiden tuottama rahamäärä on vaatimatonta, mutta toisin kuin hakkuuoikeuksien myynnistä saatavat kertakorvaukset, rahantulo on jatkuvaa. Matkailutuloista saatavat voitot on käytetty alueen kylissä mm. koulumaksuihin ja rakennustarvikkeisiin.

Bouman kansallisperintöpuistossa suojelun tavoitteina ovat Taveunin saaren luonnonympäristön säilyttäminen, virkistys- ja matkailumahdollisuuksien kehittäminen niin ulko- kuin kotimaisille vierailijoille sekä työllisyys- ja ansiotulomahdollisuuksien luominen paikallisväestölle (Seroma 2002). Alueelle on rakennettu eripituisia polkuja ja paikallisia asukkaita on koulutettu oppaiksi. Vierailijoille suunnattujen palveluiden ja infrastruktuurin kehittäminen on hyödyttänyt myös paikallisia. Hanke on Seroman (2002) mukaan lisännyt alueen taloudellista elinkelpoisuutta, ja tarjonnut työpaikkoja paikallisväestölle. Puistohanketta kuvataankin taloudelliseksi menestykseksi, ja sillä on takanaan paikallisten asukkaiden tuki. Vierailijoilta kerätään pääsymaksu, ja koulutet-

tuja oppaita on tarjolla maksua vastaan. Projekti on ollut menestyksekkäs siksi, että maat omistavan yhteisön sisällä ei ole syntynyt mainittavia konflikteja suojelusta tai matkailutulojen käytöstä. Maat omistaville yhteisöille suojelun päämotiivi oli Seroman (2002) mukaan tarve ansaita rahaa maa-alueistaan.

Bouman kansallisperintöpuistoon sisältyy myös valtion omistamalla maalla sijaitseva 4 000 hehtaarin laajuinen, luoksepääsemätön, tiheää sademetsää kasvava Ravilevun luonnonsuojelualue. Alueen rannikko on jyrkkää kalliota, minkä vuoksi alueelle ei ole muodostunut asutusta. Asumattomana alueena se on jäänyt valtion hallintaan. Valtaosa alueella vierailevista matkailijoista käy Tavoron vesiputouksilla tai Lavenan alueella. Tavoron alue on Bouman alueen matkailukohteista helppopääsyisin, mikä näkyy myös matkailijamäärissä: Tavoron opastuskeskuksessa rekisteröitiin vuoden 2003 alkupuolella noin 350 pääsymaksun maksanutta matkailijaa kuukaudessa, kun taas Lavenan keskuksessa kävi kuukausittain noin 170 vierailijaa.

Bouman kansallisperintöpuistossa matkailijoilta edellytetään paikalliskulttuurin kunnioittamista. Puiston kyliin ei tulisi poiketa ilman erillistä kutsua, eikä asutuksen läheisyydessä tulisi esiintyä ilman paitaa. Matkailijoita pyydetään myös kuljettamaan roskansa pois mukanaan. Matkailijoiden käyttämät polut on tarkoituksella sijoitettu kylien ulkopuolelle, jotta perinteinen elämäntapa kylissä ei häiriintyisi. Myös opastuskeskukset on sijoitettu kylien ulkopuolelle matkailijoiden häiritsevän vaikutuksen minimoimiseksi. molemmissa opastuskeskuksissa on tarjolla majoitusta matkailijoille. Puiston pääsymaksua korotettiin vuoden 2003 kesäkuussa viidestä Fidzin dollarista (noin 2,5 EUR) seitsemään matkailutulojen lisäämiseksi.

4.2 Tonga

Tongan kuningaskunta koostuu neljästä saariryhmästä, jotka sijaitsevat yli 250 000 km²:n alueella. Eteläisin, pinta-alaltaan suurin ja tiheimmin asuttu näistä on Tongatapun saariryhmä. Pääkaupunki Nuku'alofa ja saarten kahdesta kansainvälisestä lentokentästä vilkkaampi sijaitsevat pääsaarella Tongatapulla. Ha'apain saariryhmä sijaitsee 160 kilometriä Tongatapusta pohjoiseen. Vava'un saariryhmä taas sijaitsee 112 kilometriä Ha'apai-saarista pohjoiseen, 320 kilometriä Tongatapun pohjoispuolella. Pohjoisimpana sijaitsee hajanainen ja eristynyt Niuan saariryhmä. Osa saarista on vulkaanista alkuperää, osa taas on muodostunut koralliperäisestä kalkkikivistä. Tongan maapinta-ala on vain 747 km². Lisäksi Tongan talousvyöhyke käsittää 700 000 km² merialuetta. Suurin saari Tongatapu on pinta-alaltaan 259 km² eli käsittää noin kolmanneksen koko valtion pinta-alasta.

Väestöltään Tonga on hyvin yhtenäinen: Maan asukkaista 99 % on polynesialaisiin kuuluvia tongalaisia. Maassa asuu lisäksi mm. kiinalaisia ja eurooppalaisia siirtolaisia. Valtioon kuuluvista 171 saaresta 36 on pysyvästi asuttuja. Lisäksi joitakin asumattomia saaria käytetään maanviljelyalueina (Wolff 2001). Saarten vajaasta 100 000 asukkaasta 68 % asuu pääsaarella Tongatapulla, ja kaikkiaan 90 % vain kuudella saarella. Pääkaupunkiin ja sen ympäristön kyliin on keskittynyt nykyisin lähes puolet maan koko väestöstä (Ward ja Kingdon 1995). Tongan väkiluku kasvoi vuosina 1986–1996 arviolta 0,3 % vuodessa. Syntyvyys maassa on huomattavasti suurempi – ADB:n (2000) mukaan vuotuinen väestönlisäys on ollut 2,5 %:n luokkaa. Tongalaisten runsas siirtolaisuus ulkomaille on kuitenkin pitänyt viime aikoina maan väestömäärän kasvun hitaana. Tongalaisia arvioidaan yleisesti asuvan ulkomailla 50–100 000 eli lähes yhtä paljon kuin kotimaassaan.

Arviolta 2 500 tongalaista muuttaa vuosittain siirtolaisiksi ulkomaille. Laajamittainen siirtolaisuus tuottaa Tongan taloudelle ongelmia ns. aivovuotoilmiön muodossa: suuri osa ulkomaille jäävistä tongalaisista edustaa nimenomaan hyvinkoulutettua väestönosaa (TdoE 2002). Suuren syntyvyyden ja työikäisen väestön siirtolaisuuden vuoksi 51 % maan asukkaista on nykyisin alle 20-vuotiaita (ADB 2000). Maassamuutto on viime vuosina keskittänyt väestöä saariryhmien keskuksiin ja syrjäiset saaret autioituvat. Maassamuutto on kasvattanut eniten Tongatapun väestöä, joka kasvaa keskimäärin 5,1 % vuosittain (Overton ja Scheyvens 1999). Prosentuaalisesti eniten on kuitenkin kasvanut 'Euan väestömäärä. Ha'apai- ja Niua -saarten väkiluku on sen sijaan laskenut. Monilla syrjäisemmällä saarilla väestö koostuu nykyisin suurimmaksi osaksi lapsista ja vanhuksista (Ward ja Kingdon 1995). Maassamuuton seurauksena pääkaupunki Nuku'alofa on kasvanut nopeasti. Kaupungin kasvun alle on jäänyt ympäröivää maatalousmaata ja kosteikkoja, ja slummialueita on jo syntynyt sen ympärille.

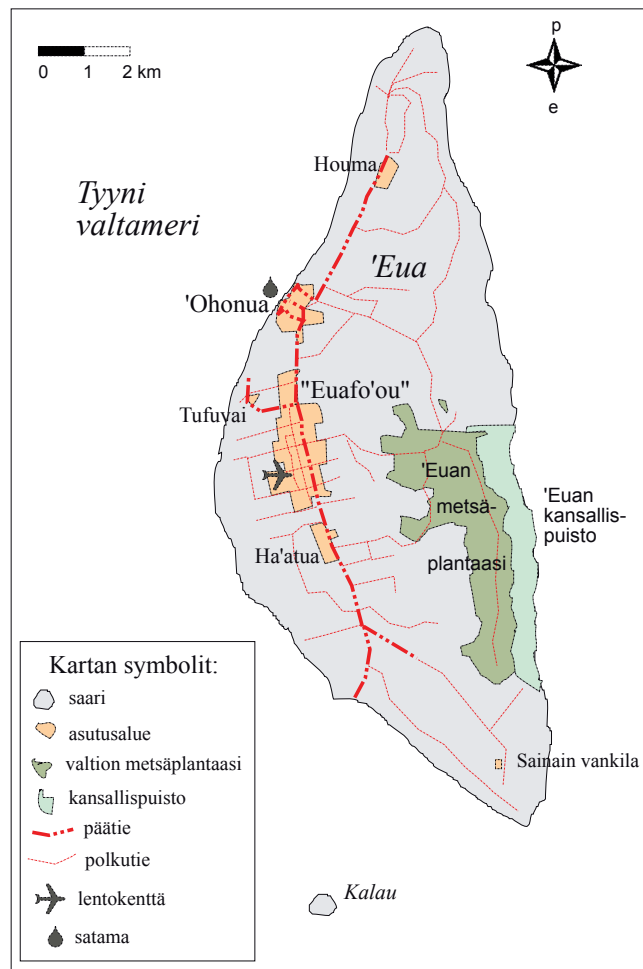
Tongan talous perustuu maatalouteen. Perinteisesti omavaraisviljelyllä itsensä elättänyt väestö on paljolti siirtynyt viljelemään vientikasveja kuten vaniljaa ja kesäkurpitsia, jotka nykyisin tuottavat lähes 80 % maan vientituloista. Myös kookospalmuista saatava kopra on ollut tärkeä vientiartikkeli. Maanviljelytuotteiden lisäksi matkailusta saatavat tulot ovat huomattavia, samoin kuin ulkomailla työskentelevien tongalaisten kotimaahansa lähettämät tulot sekä pienemmässä määrin myös internet-osoitteiden, kalastusoikeuksien ja postimerkkien myynnistä saatava valuutta. Tongan metsävarat koostuvat lähinnä kookospalmuplantaaseista ja saarille vieraita puulajeja kasvavista istutusmetsistä. Huomattava osa Tongan alkuperäisistä metsistä on nykyisin taantunut laadultaan sekundäärimetsäksi tai kadonnut kokonaan. Luonnonmetsiä arvioidaan olevan nykyisin jäljellä vain 5,3 % maan kokonaispinta-alasta (FAO 2002a). FAO:n raportissa runsaan polttopuiden tarpeen, kaskiviljelyn ja sahateollisuuden todetaan olevan syinä metsien katoamiseen. Wolf (2001) mukaan metsäkatoon taas on kaksi pääsyytä: saarten nopea väestönkasvu viimeisen vuosisadan aikana sekä talouden muutos omavaraistaloudesta rahatalouteen. Väestönkasvu on johtanut saarilla maankäytön tehostumiseen ja jopa maapulaan. Wolff (2001) arvioi noin maan metsäpeitteen kadonneen noin 600 hehtaarin vuosivauhdilla vuodesta 1985 lähtien maataloustuotannon tehostumisen ja lisääntymisen myötä. Nykyisin monet kotoperäiset ja kulttuurisesti tärkeät kasvilajit ovatkin vaarassa kuolla sukupuuttoon.

Matkailu on 2000-luvun alussa jälleen ohittanut maataloustuotteiden viennin Tongan suurimpana ulkomaanvaluutan lähteenä. Valtaosa matkailijoista saapuu maahan kesä- tai talviloma-aikoina. Tongalla on paljon erilaisia majoitusvaihtoehtoja. Maan hyvätaoiset hotellit ovat sijoittuneet pienille ulkosaarille Tongatapun pohjoispuolelle sekä Vava'ulle. Pääkaupungissa Nuku'alofassa taas on tarjolla runsaasti halpaa majoitusta reppumatkailijoille. Maan matkailuinfrastruktuuri on kuitenkin rajallinen: kaikissa majoituspaikoissa ei ole lämmintä tai juoksevaa vettä, eikä edes sähköjä. Toisaalta matkailukehityksen myötä maan viestintäyhteydet ovat parantuneet ja sisäiset liikenneyhteydet nopeutuneet. Tongatapun lentokentän laajentaminen vuonna 1992 on lisännyt myös Tongan kansainvälisiä lentoyhteyksiä. Tongan hallinto pyrkii levittämään matkailukehityksen taloudellisia etuja tasaisesti koko valtion alueelle (TdoE 2002), mutta käytännössä toiminnan taloudellinen hyöty keskittyy Tongatapun ja Vava'un saarille. Etenkin Australia on tukenut kehitysyhteistyövaroilla Tongan matkailualan kehitykseen pyrkivää *Tonga Tourism Projectia*. Australian ja Uuden-Seelannin pitkäaikainen tuki Tonga Tourism Projectille onkin käytännössä mahdollistanut monia matkailun kehityshankkeita maassa, jossa valtiolla ei juuri ole voimavaroja hankkeiden suunnitteluun eikä toteutukseen. Maahan on myös perustettu matkailualan paikallisia yhteistyöjärjestöjä.

4.2.1 'Eua

Tongatapun saariryhmään kuuluva 'Euan saari (kuva 5) sijaitsee 20 kilometrin päässä Tongatapun saaresta sen kaakkoispuolella. 87 km² laajuisella 'Eualla on noin 5 000 asukasta ja väestömäärä kasvaa nopeasti. 'Eua on pinta-alaltaan Tongan kolmanneksi suurin saari ja Tongan saarista vuoristoisin. 'Euan alkuperäinen kasvillisuus koostuu metsistä ja savannimaisista ruhostomaista. Nykyisin saarella on myös runsaasti viljelyksiä ja laidunmaita. Saaren keskiosan kukkuloilla ja itärannikolla sijaitsee suuri osa Tongan jäljellä olevista 4 000–8 000:sta luonnonmetsähehtaarista. Saarella sijaitsevat Tongan merkittävimmät luonnonmetsävarat ja puulajeja on Tongan saarista eniten. Metsäkasvillisuus on hyvin rehevää huolimatta paikoin hyvin ohuesta maaperästä.

'Euan maa-alueet on ranta-alueita ja kyliä lukuun ottamatta jaettu pääosin kuningashuoneen ja valtion kesken. Saaren pohjoisosa kuuluu pääosin kuningasperheelle ja siellä sijaitsee mm. mäntyistutuksista koostuva kuninkaallinen metsäplantaasi. Saaren keskiosa on pääosin valtion hallinnassa. Siellä sijaitsevat 'Euan metsäreservaatti ja kansallispuisto. Metsäreservaatin nykyisellä alueella on istutettujen eukalyptus- ja mäntymetsien lisäksi jäljellä myös saaren alkuperäistä metsää, josta suurta osaa suojellaan tärkeinä valuma-alueina. 1970-luvun lopulla perustettu valtiollinen metsäreservaatti on toiminut osana maan hallinnon pyrkimyksiä tulla puuntuotannossa omavaraiseksi (Wolff 2001). Viime vuosina metsäplantaasien istutusmetsien tuotto on Wolffin (2001) mukaan kuitenkin ollut toivottua heikompi. Kuningasperheen ja valtion maa-alueilta vuokrataan Ton-

Kuva 5. 'Euan saari (21° 20'S, 174° 57'W).

gan perustuslain takaamia viljelypalstoja saaren asukkaille. Suurin osa saaren eteläosasta kuuluu tongalaisen ylimyksen omistamaan Ve'ehulan suurtilaan, jonka keskellä sijaitsee Tongan suurin rangaistuslaitos. Maata omistavat saarella myös kirkot. 'Euan lentokenttä – joka on pikemminkin kiitorata kuin varsinainen lentokenttä – sijaitsee saaren länsiosassa. Saaren ainoa satama ja suurin osa palveluista, mm. saaren posti ja pankki sijaitsevat saaren päätaajamassa 'Ohonuassa.

'Eualla on neljä majataloa, mutta toistaiseksi vain yksi hotelli, Tufuvain kylän lähellä sijaitseva Tufuvai Beach Resort. Toinen hotelli on kuitenkin suunnitteilla. 'Euan ja Tongatapun välinen liikenne tapahtuu pääosin meriteitse kahden yksityisyrittäjän omistamien yhteisalusten avulla. Lauttayhteys on periaatteessa jokapäiväinen, mutta käytännössä kova merenkäynti saattaa estää alusten liikennöinnin useita päiviä kerrallaan. 'Euan saaren ja Tongatapun välinen päivittäinen lentoyhteys aloitettiin ja matkailijamäärät lähtivät tasaiseen kasvuun vuonna 2002 (TVB 2002). SPT:n (2002) mukaan kasvu on säännöllisen lentoliikenteen aloittamisen ja kansallispuiston liisäntyneen maineen ansiota. Matkailun kehitys on ollut saarella nopeaa 1990- ja 2000-luvuilla. Lento- ja lauttaliikenne saarelle ei kuitenkaan ole toiminut niin säännöllisesti kuin on tarkoitettu. Lauttaliikennettä ovat vaivanneet trooppisten syklonien aiheuttamat vauriot ja lentoliikennettä kaluston heikko kunto.

4.2.2 'Euan kansallispuisto

Vuonna 1992 perustettu 'Euan kansallispuisto on Tongan vanhin kansallispuisto. Puistoon kuuluu 450 hehtaaria rehevää luonnonmetsää ja ranta-aluetta 'Euan saaren asumattomalla itärannikolla. Puisto perustettiin valtion hallinnassa olevalle maalle, joka ennen kuului Tongan maa- ja metsätalousministeriön (MAF) hallinnoimaan 'Euan metsäreservaattiin. Puiston suosio matkakohtana on TVB:n (2002) mukaan kasvanut tasaisesti, ja se on nykyisin Tongan suosituin yksittäinen luontomatkailukohde. Puiston alueella elää mm. saarelle endeeminen gekkoliskolaji (*Lepidodaactylus evaensis*), joka kuvattiin tieteellisesti vasta vuonna 1986 (TdoE 2002) sekä värikkäitä huppuhuhtokaijoja (*Prosopeia tabuensis*). 'Euan matkailuyritysten järjestö 'Eua Tourist Association järjestää saarella vuosittain kansallispuistofestivaalin, jonka tarkoituksena on lisätä tietoisuutta puiston tärkeydestä Tongan ympäristölle (TVB 2002). Puiston kävijämäärät ovat kasvaneet 1990-luvulla. Pääasiallisina syinä tähän ovat koko Tongan mittakaavassa kasvanut turismi sekä säännöllisten lautta- ja lentoyhteyksien perustaminen pääsaarelta Tongatapulalta 'Euan saarelle (TVB 2002).

'Euan kansallispuiston luonnonmetsäalue sijaitsee pääosin jyrkän kalkkikivijyrkänteen itäpuolella, jyrkänteen ja merenrannan välissä. Metsäalueen käyttö metsätaloudessa tai viljelyalueena ei ole mahdollista maaston jyrkän topografian vuoksi: rinteiden jyrkkyys on arviolta keskimäärin 40 astetta. Puistoon kuuluvalla alavammalla rantakaistaleella kasvaa enimmäkseen kookospalmuja, joita saaren paikallisväestö edelleen hyödyntää. Tongan hallinto on saanut puiston infrastruktuurin rakentamiseen ja mainontaan apua Uuden-Seelannin kehitysyhteistyövaroista. Saaren päätien varrelle on pystytetty opastetauluja ja jyrkänteen yläreunalle on puiston rajojen sisäpuolelle rakennettu kaksi tähytyslavaa, joilta vierailijat voivat ihaila maisemia ja katsella merilintuja tai kauempana merellä liikkuvia valaita. Jyrkänteeltä rannalle vie kaksi merkittyä polkua, jotka on osin pengerreretty eroosion rajoittamiseksi. Rinnemaaston jyrkkyys tekee puiston alueella liikkumisen hyvin vaikeaksi, sillä alavalle rantakaistaleelle päästäkseen on käytännössä pakko laskeutua jyrkänteen rinnettä pitkin. Puiston aluetta valvovat MAF:n metsäreservaatin työntekijät, mutta käytännössä valvontaa ei juuri ole. Saaren väestö harjoittaa kaskiviljelyä sekä metsäreservaatin syrjäisissä osissa että kansallispuiston rajojen sisäpuolella. Opastuskeskusta ei ole, eikä vieraili-

joilta kerätä pääsymaksuja. MAF:n 'Euan toimistosta on mahdollista saada saaren kartta, jossa kansallispuiston alue on tarkennettu. Kartalla olevien teiden ja polkujen löytäminen maastossa saattaa kuitenkin usein osoittautua vaikeaksi.

4.3 Matkailun hallinta ja ympäristönsuojelu Fidzillä ja Tongalla

Fidzin hallinto pitää nykyisin luonnonympäristöä ja paikallisväestöä maan matkailun tärkeimpinä voimavaroina, ja on sitoutunut kehittämään matkailua, joka on maan väestön toiveiden mukaista (Harrison 2003). Matkailun ympäristövaikutuksia ollaan parhaillaan tutkimassa maassa valtion toimesta. Fidzi on allekirjoittanut sekä kansainvälisen biodiversiteettisopimuksen että CITES-sopimuksen. Valtio on biodiversiteettisopimuksen velvoittamana laatinut ensimmäisen kansallisen biodiversiteettistrategian ja toimintasuunnitelman YK:n kehitysjärjestön UNDP:n rahoituksella jo vuonna 1989 (FAO 2002b). Watling (2001) nimeää Fidzin mainittavimmiksi ympäristöongelmiksi ympäristölainsäädännön, valvonnan ja ympäristöpolitiikan puutteen, riittämättömän jätehuollon, maatalousmaan tuottavuuden heikkenemisen, teollisuuden ja kaupunkien jätteet, metsien raivaamisen ja suojelualueiden riittämättömän määrän ja hallinnan. Seroman (2002) mukaan Fidzin biodiversiteettiä uhkaavat etenkin siirtyminen omavaraistaloudesta rahatalouteen sekä väestönkasvu.

28 % Fidzin metsistä on luokiteltu suojelumetsiksi. Nämä alueet peittävät 16 % valtion maapinta-alasta (Seroma 2002). Suojelumetsät eivät ole lailla suojeltuja alueita, ja monenlainen taloudellinen toiminta on niillä sallittua. Lailla suojeltuja alueita on maassa nykyisin yhteensä 24, ja niiden yhteispinta-ala on 360 km². Näistä 17 on metsiensuojelualueita, ja 7 muunlaisia suojelualueita (FAO 2002b). Toistaiseksi maassa on vain yksi kansallispuisto. 3,3 % maan metsäpinta-alasta sijaitsee näillä suojelualueilla (Seroma 2002). Fidzillä on Watlingin (2001) mukaan alueen muihin valtioihin verrattuna suhteellisen runsaasti suojeltuja alueita, mutta niitä ei ole valittu suojeltaviksi erityisesti runsaan biodiversiteetin vuoksi tai muin ekologisista perusteista. Hän mm. toteaa, että Sigatokan hiekkadyynien kansallispuiston merkitys biodiversiteetin kannalta on hyvin vähäinen. Watlingin (2001) mukaan suojelualueiden biodiversiteettiä ei hoideta aktiivisesti. Suurimmalla osalla Fidzin suojelualueista, mm. kansallispuistoilla, ei myöskään toistaiseksi ole lainsäädännöllistä statusta (Watling 2001).

Watlingin (2001) mukaan Tongan nykyisistä ympäristöongelmista vakavimpia ovat ympäristölainsäädännön ja politiikan heikkous, kiinteän jätteen varastointiongelmat, pohjaveden saastuminen, metsien häviäminen sekä suojelualueiden valvonnan puute. Kiinteän jätteen käsittely on maassa vähäistä, ja jätteet ovat jo tuottaneet negatiivisia vaikutuksia maan ympäristölle ja väestön terveydelle (TdoE 2002). Vain Nuku'alofassa ja Neiafussa on viralliset kaatopaikat, mutta niissäkään ei harjoiteta jätteiden lajittelua (TdoE 2002). Roskaaminen ja laitton jätteiden hävitys ovat maassa yleisiä. Tongan hallinnolla ei tällä hetkellä ole jätehuoltoa koskevia toimintalinjoja (TdoE 2002). Myös vapaina kulkevat kotieläimet, etenkin siat ja vuohet ovat muodostuneet uhaksi ympäristön, kotitarveviljelyn ja terveyden kannalta, sillä ne tuhoavat kasvillisuutta, puita ja viljelykasveja ja estävät uudelleenistutuksia sekä heikentävät taajama-alueiden hygieniää (TdoE 2002).

Tongan ympäristöä koskeva lainsäädäntö on Boerin (1996) mukaan hajanainen, mikä johtuu pääosin ympäristöalan lainsäädännön hitaasta kehityksestä. Ympäristöä koskevat lait ovat hajallaan eri ministeriöiden vastuualueilla. Maassa on säädetty asetus YVA-menettelystä, mutta käytännössä ympäristövaikutusten arviointeja ei ole juuri tehty (ADB 2000). Väestönkasvun ja pääsääntösuuntautuvan muuttoliikkeen myötä Tongan hallinto on Wolffin (2001) mukaan vaikeassa

asemassa: maa-alueiden määrääminen suojelutarkoituksiin on vaikeaa, kun väestön maantarve on suuri. Koska lähes kaikki maanviljelyyn kelpaava maa on jo varattu, maapalstoja on Wolffin (2001) mukaan jaettu ja rekisteröity myös ympäristöllisesti herkiltä alueilta. Wolffin (2001) mukaan on epätodennäköistä, että maapula Tongalla hellittää tulevaisuudessa, mutta metsävarojen suojeleminen on silti mahdollista, jos ne tarjoavat paikallisväestölle hyötyä muutoinkin kuin maatalous- ja polttopuukäytössä.

Biodiversiteetin suojelu on vaikeaa pienissä saarivaltioissa, koska se usein rajoittaa taloudellisen kehityksen mahdollisuuksia ja maanomistajien oikeuksia (Boer 1996). Aloitteet suojeluhankkeisiin Fidzillä ovat kuitenkin tulleet yleensä paikallistahoilta tai ulkomailta – lähinnä Australiasta tai Uudesta-Seelannista. Valtion suojelutoimet ovat sekä Fidzillä että Tongalla olleet hitaita maanomistukseen liittyvien ongelmien vuoksi. Suojeluun osallistuvat järjestöt eivät ole keskittyneet pelkästään luonnonympäristön suojeluun. Fidzin kansallissäätiö on toiminut maassa aktiivisesti historiallisten paikkojen ja rakennusten suojelemiseksi. WWF:n Tyynenmeren osasto taas pyrkii toimimaan alueella luonnonsuojelun ohella köyhyyden ja epätasa-arvon vähentämiseksi.

Fidzillä alettiin perustaa suojelualueita 1980-luvun alussa. Käytännössä valtion luonnonsuojelutoiminta edistyy molemmissa maissa hyvin hitaasti. Fidzillä ei toistaiseksi ole olemassa varsinaista suojelualueita koskevaa lainsäädäntöä. NLTB päättää käytännössä yksin hallinnoimiensa luonnonalueiden suojelusta, ja maassa vallitsee epäselvyys siitä, mikä on suojelualueilla kiellettyä ja mikä ei. Tällä hetkellä lainvoimaiset suojelualueet käsittävät vain 0,3 % Fidzin maapinta-alasta (Watling 2001). Lakiesitys kestävästä kehityksestä on laadittu Fidzillä vuonna 2001. Lainsäädäntöprosessi on kuitenkin yhä kesken, sillä epäselvyys lain mahdollisista seuraamuksista alkuperäisten maanomistajien oikeuksille on aiheuttanut kiistoja.

Tongalla tärkein nykyisen ympäristölainsäädännön osa on vuonna 1976 säädetty laki kansallispuistoista ja suojelualueista, joka on mahdollistanut niiden perustamisen sekä maa- että merialueille (Boer 1996). Maassa laadittiin Uuden-Seelannin avustuksella kansallinen ympäristöhoidon strategia vuonna 1992, ja samalla 'Euan saaren itäosaan perustettiin maan ensimmäinen kansallispuisto (SPF 2002). Vava'un saariryhmän pääsaaren korkeimman kohdan, Mount Talaun rinteiden metsistä perustettiin vuonna 1994 Tongan toinen kansallispuisto. Nykyisin Tongalla on seitsemän suojelualuetta saarilla, sekä 9 merellistä suojelualuetta (FAO 2002a, SPF 2002). Lisäksi Vava'un saariryhmään kuuluvista kolmesta saaresta suunnitellaan parhaillaan luonnonsuojelualueita ja luontomatkailukohteita. Tongan suojelualueiden hallinnoinnista vastaa vuonna 1976 perustettu *Parks and Reserves Authority*. Vaikka maan lainsäädäntö säätelee ympäristön kannalta haitallisia taloudellisia hankkeita, käytännössä hankkeiden ympäristövaikutuksille ei juuri osoiteta huomiota. Ympäristövaikutusten arviointi ei ole maassa välttämätöntä, vaikka aiheesta onkin olemassa lainsäädäntöä (Boer 1996). Vanhojen lakien uusiminen, sekä luonnonvarojen käyttäjien ympäristötietoisuuden ja omistuksen tunteen lisääminen ovat maan merkittävimpiä tavoitteita tulevaisuudessa.

Sekä Tongalla että Fidzillä elää lukuisia kotoperäisiä eläinlajeja. Tutkimus ja tietämys alueen uhanalaisesta lajistosta on kuitenkin vielä vähäistä. Sukupuuttoon kuolleeksi aiemmin luultu lintulaji löydettiin uudestaan Fidziltä viimeksi vuonna 2003. Tongan endeemisten eläinlajien elinpaikkoja ei tiedetä varmuudella, ja esimerkiksi hyönteislajistoa ei ole kartoitettu vielä lainkaan. Luonnontieteellinen tutkimus Tongalla on lähes täysin ulkomaalaisten varassa. Sitä on harjoittanut mm. saksalainen Brehm-säätiö. Kotoperäisten lintulajien elinympäristöjen suojelemiseksi ja saarille levinneiden ja asumattomille saarille yhä leviävien tulokaslajeja kontrolloimiseksi ei Tongalla ole toistaiseksi tehty paljoakaan (TdoE 2002).

4.3.1 Fidzin ja Tongan ekoturismi

Ayalan (1995) mukaan Fidzillä oli hyvät mahdollisuudet kehittyä ekoturismien maailmanlaajuisen kasvun myötä menestyväksi kansainvälisen ekoturismien prototyyppiksi. Fidzillä onkin viime aikoina kehitetty laajalti luontomatkailua ja ekoturismia valtion ja ulkomaisten kehitysyhteistyövarojen avulla. Luontoon perustuvat matkailuaktiviteetit, kuten snorklaus, sukellus, lintujen tarkkailu ja vaeltaminen ovat nykyisin Fidzillä erityisen suosittuja. Tongallakin on kehitetty luontomatkailua, mutta Vava'un saariryhmän valasmatkailua lukuun ottamatta luonto- ja ekoturismista saatavat tulot ovat maassa vähäisiä. Vaikka valtaosa valtioihin saapuvista matkailijoista on kotoisin Australiasta, Uudesta-Seelannista tai Pohjois-Amerikasta, varsinaiset ekoturistit ovat enimmäkseen eurooppalaisia.

Fidzillä matkailuyritykset ovat aloittaneet luontoon ja kulttuuriin liittyvän matkailutoiminnan Seroman (2002) mukaan jo 1970-luvulla. Suurempi kiinnostus ekoturismia kohtaan kehittyi hänen mukaansa kuitenkin 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa, jolloin monet organisaatiot ryhtyivät osallistumaan suojele- ja ekoturismitoimintaan maassa. Fidzin matkailuministeriön (Harrison 2003) mukaan matkailun hyödyllisten vaikutusten levittäminen maaseudulle ja negatiivisten vaikutusten vähentäminen, perinteisten käsitöiden hyödyntäminen matkailussa, sekä ympäristötietoisuuden levittäminen matkailualan piirissä ovat eräitä maan matkailukehityksen tärkeimpiä haasteita.

Fidzillä ekoturismien kehittämisen päätarkoituksena on ollut työllisyyden ja tulojen kehittäminen maat omistaville yhteisöille, luonnonsuojelun ollessa toissijainen tavoite (Seroma 2002). *Fiji Ecotourism Association* (FETA) on vuonna 1995 perustettu valtiollinen järjestö, joka toiminta-aikanaan pyrki lisäämään ekoturismia Fidzillä, tarjoamaan ohjeiston ekoturismien toimijoille, luomaan tietoisuutta kestävästä maan koko matkailusektorilla, sekä luomaan Fidzistä maailmanlaajuisesti kuvan ympäristön huomioonottavana matkakohteena. Järjestö pyrki saamaan laajan jäsenpohjan, johon kuului yhteisöjä, yhtiöitä ja yksityishenkilöitä, mm. matkailualan yrittäjiä, matkailun suunnittelijoita, luonnonsuojelualueiden hallinnoijia, sekä tutkijoita ja opiskelijoita. FETA:n tavoitteena on ollut myös perustaa eettinen ohjeisto kaikkien jäsentensä käyttöön, sekä avustaa paikallisyhteisöjä ja yksityishenkilöitä osallistumaan ekoturismihankkeisiin. Järjestö toimi vuoteen 2002 asti, ja on nykyisin väliaikaisesti lakkautettu uudelleenjärjestelyiden vuoksi. Järjestön työntekijät työskentelevät nykyisin FVB:ssä. Myös muutamilla valtiosta riippumattomilla kansalaisjärjestöillä on maassa kestävä matkailun kehitystoimintaa.

Toistaiseksi luontomatkailun vaikutukset ympäristöön ovat Fidzillä vähäisiä, koska luontokohteissa vierailevien matkailijoiden määrä on suhteellisen vähäinen, ja matkailuyrittäjiä on ohjeistettu suojelemaan kohdealueidensa resursseja (Seroma 2002). Seroma (2002) toteaa, että ekoturismien kehittämisen kulttuuriset vaikutukset ovat olleet maassa toistaiseksi positiivisia: ekoturismi on auttanut tiettyjen perinteiden säilyttämisessä. Matkailukehitys on kuitenkin aiheuttanut myös tyytymättömyyttä ja ahneutta matkailuvoittojen jakamisen yhteydessä, mikä on Seroman (2002) mukaan johtanut yleisesti mm. perinteisten perhesiteiden heikkenemiseen. Ekoturismi ei toisaalta ole tuonut suuria voittoja maaseudun asukkaille, mikä ei välttämättä ole huono asia (Harrison 2003). Suurin este ekoturismien kehittämiseksi ovat Seroman (2002) mukaan nykyisin kohteiden huono liikenneinfrastruktuuri ja varojen puute. Hallituksen taloudellista tukea tulisi kohdentaa suurista matkailuhankkeista myös pienimuotoisille hankkeille (Harrison 2003).

Ayalan (1995) ideoima Fidzin matkailullinen uudelleensuuntautuminen ekoturismi- ja perintömatkailukohteena on Seroman (2002) mukaan realistista, sillä maan hallinto on sitoutunut suojelemaan maan kulttuuriperintöä ja ympäristöä sekä parantamaan työllisyysmahdollisuuksia

maaseudulla. Fidzin hallinnon näkökulman mukaan etenkin ekoturismiprojektien tulisi säilyttää biodiversiteettiä ja lisätä maan väestön hyvinvointia. Hallinto pyrkiikin parhaillaan kehittämään kansallista ekoturismi- ja kylämatkailuyritysten rekisteröinti-, valvonta ja luokittelujärjestelmää (Harrison 2003). Fidzillä on Seroman (2002) mukaan 140 edustavaa kohdetta, joissa voitaisiin kehittää ekoturismia. Matkailua on tähän mennessä kehitetty vain 19 %:lla näistä alueista (Seroma 2002). Ayalan (1995) suosittama luonnonsuojelualueiden verkon perustaminen matkailun tueksi on kuitenkin jäänyt toistaiseksi toteutumatta. Samoin yrityksiä neuvovalle ja maankäyttökonflikteja ratkovaan, hallinnosta itsenäiselle ekoturismikomitealle olisi maassa suuri tarve (Harrison 2003). Vaikka ekoturismi ei nykyisellään vaikuta merkittävästi maan talouteen, vaikutus tulee kuitenkin Seroman (2002) mukaan olemaan merkittävä, kun lisää alueita saadaan kehitettyä ekoturismikohteiksi. Seroman (2002) mukaan on todennäköistä, että ekoturismihankkeille etsitään jatkossakin rahoitusta ulkomailta.

Tongallakin ekoturismin kehittäminen on nykyisin tärkeä osa hallinnon suunnitelmia. Maassa on toteutettu Uuden-Seelannin kehitysyhteistyönä luontomatkailuprojektit 'Euan ja Vava'un saarilla (TdoE 2002). Maan kahteen kansallispuistoon on suunniteltu järjestettävän opastettuja retkiä, mutta toistaiseksi aktiviteettien kehittäminen on kesken. 'Eualla on myös kartoitettu luolia ja kehitetty pienimuotoista valasmatkailua (TdoE 2002). Lisäksi Vava'un saariryhmään kuuluvista Maninitan, Lolin ja Taulan saarista aiotaan perustaa suojelualueita, jonne houkutellaan luontomatkaillijoita (TdoE 2002). Tongan matkailutoimisto on kehittänyt yhteistyönä maan metsäministeriön kanssa ohjeiston kestävästä matkailutoiminnasta valasmatkailuyrityksille. Samanlainen ohjeisto on laadittu TVB:n ja maan ympäristöhallinnon yhteistyönä myös sukellusmatkailuyrityksille (TdoE 2002). Tongalla on myös runsaasti arkeologisia kohteita, joiden matkailupotentiaali on kasvamassa. Kohteiden suojeleminen on kuitenkin vasta alkuvaiheessa (Boer 1996).

Valaiden katselun suosio matkailuaktiviteettina on kaksinkertaistunut viimeisten kymmenen vuoden aikana (WWF 2003). Tämä matkailun muoto voi tuottaa huomattavia voittoja Tyynenmeren saarivaltioille. Hyvin järjestettynä valasmatkailu voi tuoda uutta positiivista julkisuutta kokomatkakohteelle. WWF:n Tyynenmeren osasto kampanjoi kattavan valaiden suoja-alueen aikaansaamiseksi Eteläisen Tyynenmeren alueelle. Tyynenmeren alueen valtioista Australia, Uusi-Seelanti, Papua-Uusi-Guinea, Fidzi, Samoa, Niue, Cooksaaret ja Ranskan Polynesia ovat jo julistaneet aluevetensä valaiden suoja-alueiksi. Näiden maiden lisäksi alueen saarivaltioista Vanuatu ja Tonga ovat kieltäneet valaanpyynnin. Valaiden suoja-alueet suojelevat samalla myös muita suuria merieläimiä, kuten tonnikaloja, haita ja merikilpikonna (WWF 2003).

5 Haastattelututkimuksen tulokset

Lomakehaastattelu toteutettiin Taveunin ja 'Euan saarilla kesällä 2003. Lomakehaastatteluja tehtiin Taveunin saarella 7.–16.6.2003 eri puolilla saarta sijaitsevilla kylissä ja hotelleissa sekä linja-autoissa. Osan haastattelulomakkeista (liite 1) täyttivät vastaajat itse, osan täyttivät haastattelutavien vastausten perusteella. 'Euan saarella vastaava kyselytutkimus toteutettiin 24.6.–1.7.2003 Taveunin tapaan eri puolilla saarta liikkuen jalkaisin tai polkupyörällä sekä 'Euan ja Tongatapun saarten välisellä yhteyslautalla. Molempien saarten asukkaat osoittautuivat hyvin kohteliaiksi; vain muutama henkilö kieltäytyi vastaamasta kysymyksiin tai täyttämästä haastattelulomaketta, vaikka sekä haastattelijan käyttämä ja lomakkeessa käytetty kieli että kyselytutkimuksessa käsitellyt aiheet olivat osalle vastaajista vaikeita. Arvioin vastaajien etnisen alkuperän itse ulkonäön perusteella.

Euan asukkaiden määrällinen osallistuminen kyselytutkimukseen oli Taveunia rajoittuneempaa, mutta prosentuaalisesti heidän määränsä saaren koko väestöstä on suurin piirtein samaa tasoa Taveunin osallistujamäärän kanssa. Miesten suurempi määrä molemmissa kyselytutkimuksissa johtuu miesten hieman suuremmasta lukumäärästä julkisilla paikoilla, sekä helpommasta lähestyttävyydestä miespuolisen tutkijan kannalta. Luonnonsuojelua koskevissa kyselytuloksissa on huomattava, että termi ”luonnonsuojelu” oli outo monille vastaajille. Samoin sanan ”ekologinen” merkitys oli suurelle osalle vastaajista epäselvä. Ehkä tästä syystä ekologisten matkailuaktiviteettien kannatus jäi molemmilla saarilla vähäiseksi. Suuri osa vastaajien mainitsemista matkailunähtävyyksistä sijaitsi heidän kotialueillaan. Monet kyselytutkimuksen vastaajista molemmilla saarilla olivat sitä mieltä, että matkailun kehittäminen ei ole toistaiseksi tuottanut alueella ongelmia. Yleinen vastaus oli ”en ole huomannut mitään ongelmia”. Tämä voi tosin johtua myös kohteliaisuudesta kysymyksen esittänyttä ulkomaalaista matkailijaa kohtaan.

5.1 Lomakehaastattelun tuloksia Taveunilta

Lomakehaastatteluun osallistui Taveunin saarella 53 siellä pysyvästi asuvaa henkilöä, mikä vastaa noin 0,4 %:a saaren kokonaisväestöstä. Vastaajista 40 (75,5 %) kuului etnisesti alkuperäisväestöön. Tähän lukuun sisältyvät tosin myös mahdolliset muut melanesialaisiin kuuluvat asukkaat. Intialaisväestöön kuului vastaajista 10 (18,9 %) ja muuta väestöä edusti 3 vastaajaa (5,7 %), joista kaksi oli eurooppalaisia ja yksi polynesianlainen. Miehiä oli vastaajista 33 (62,3 %) ja naisia 20 (37,7 %). Iältään 13–20-vuotiaita oli vastaajista 17 %. Vastaajista suurin osa oli nuorehkoja aikuisia eli 21–35-vuotiaita (37,7 %) tai 36–50-vuotiaita (39,6 %). Yli 50-vuotiaita oli vastaajista vain 5,7 %. Vastaajien kotipaikat jakaantuivat yhteensä 25 kylään tai muuhun asuinalueeseen. Eniten vastaajia asui Matein (8 kpl), Vunan (7), Wairikin (5), Waiyevon (5), Korovoun (4), Naqaran ja Tavukin (3) kylissä. 14:sta kylästä kyselyyn osallistui vain yksi vastaaja, ja osa alueen pienemmistä kylistä jäi kokonaan ilman edustusta vastaajien joukossa. 8 vastaajista (15,1 % vastaajien kokonaismäärästä) oli kotoisin Bouman kansallispuiston rajojen sisällä olevista kylistä. Vastaajista 28,3 % toimi matkailualalla ja muita matkailusta hyötyviä palvelualoja edusti 13,2 % vastaajista. Primaarituotannosta sai elantonsa 26,4 % vastaajista. Muita aloja edusti 15,1 % ja työssä käymättömiä 17 % vastaajista.

Vastaajien mieltämät matkailun pääattraktiot Taveunin saarella olivat: Bouman kansallispuisto, jonka mainitsi 69,8 % vastaajista, meren eliöstö, jonka mainitsi 64,2 % vastaajista, merenrantahotellit (60,4 %), kaunis luonto (58,5 %) sekä linnut ja muut villieläimet (52,8 %). Suhteellisen suuri osa vastaajista mainitsi saaren matkailuattraktioiksi myös rannat ja aurinkoisuuden (47,2 % vastaajista), rentouttavan ilmapiirin (35,8 %) sekä tietyt nähtävyydet (20,8 %), joita olivat mm. saaren etelärannikon vedenpurkausaukot, joen muodostama vesiliukumäki saaren länsiosassa, sekä Tagimoucia-järvi. Muita kyselylomakkeessa mainittuja vaihtoehtoja, esimerkiksi fidziläistä kulttuuria, piti saaren matkailulle tärkeinä alle 10 % vastaajista. Kohdassa ”muut” mainittiin mm. sukellus. Osa vastaajista mainitsi vähemmän kuin viisi matkailuattraktiota.

Vastaajista 45,3 % ilmoitti saavansa henkilökohtaista taloudellista hyötyä matkailusta palkka- tai muunlaisten tulojen muodossa. Vastaajista 30,2 % ilmoitti saavansa myös muunlaista hyötyä turismista. Muunlaisina matkailusta saatavina hyötyinä mainittiin mm. matkailijoilta saadut uudet ideat, uudet ystävät, sekä matkailijoiden paikallisyhteisöille tekemät tavaralahjoitukset. Valtaosa muunlaista hyötyä matkailusta saavista vastaajista sai myös taloudellista hyötyä matkailusta. Toisaalta monet, jotka eivät itse saaneet taloudellista hyötyä matkailusta mainitsivat, että joku heidän perheenjäsenistään tai heidän edustamansa yhteisö hyötyi matkailusta.

Vastaajista 90,6 % haluaisi lisää matkailun kehittämistä saarella. Vastaajat toivovat saarella kehitettävän etenkin paikallisten omistamia matkailuyrityksiä (67,9 % vastaajista) ja luontoon pohjautuvia matkailuaktiviteetteja (41,5 %). Suhteellisen suuri osa vastaajista toivoo saarelle myös lisää merenrantahotelleja (34 % vastaajista) ja pien- tai perheyriityksiä (34 %) sekä kulttuurimatkailuaktiviteetteja (26,4 %). Kulttuuristen matkailuaktiviteettien kehittämistä toivottiin etenkin Bouman kansallisperintöpuistoon kuuluvissa kylissä. Kohtaan ”muut” ehdotettiin mm. verotonta myyntiä ja matkailijoiden yöpymistä yksityismajoituksessa kylissä. 9,4 % vastaajista pitää saaren nykyistä matkailutoimintaa riittävänä tai liiallisena. Nämä vastaajat olivat kaikki yli 35-vuotiaita. Eurooppalaiset vastaajat, ja toisaalta hieman yllättäen matkailualalla toimivat vastaajat suhtautuivat matkailukehitykseen kriittisemmin kuin muut. Lisää merenrantahotelleja saarelle toivoneista vastaajista suurin osa oli alle 36-vuotiaita.

41,5 % vastaajista oli sitä mieltä, ettei matkailuun liity saarella ongelmia. Muiden vastaajien mieltämiä turismiin liittyviä ongelmia olivat mm. matkailijoiden liian vähäinen määrä, jonka mainitsi 24,5 % vastaajista, liikenneongelmat (18,9 % vastaajista), matkailun epätoivotut kulttuuriset vaikutukset (13,2 %) sekä matkailijoiden huono käytös (11,3 %). 7,5 % vastaajista mainitsi matkailuun liittyviksi ongelmiksi saarella myös roskaantumisen ja jäteongelmat. Kyselylomakkeen ongelmavaihtoehdoista veden laadun heikentyminen, matkailijoiden liiallinen määrä, sekä kohta ”muut” eivät saaneet yhtään mainintoja. Vastaajien ammatilla ei näyttänyt olevan vaikutusta siihen, havaitsivatko he ongelmia saaren matkailukehityksessä, tosin suuri osa vastaajista, jotka pitivät matkailijoiden vähäistä määrää ongelmana, työskenteli matkailusta hyötyvällä palvelualalla. Alkuperäisväestöön kuuluvat ja eurooppalaiset vastaajat suhtautuivat matkailun kulttuuriin vaikutuksiin kriittisemmin kuin intialaisväestöä edustavat vastaajat.

Vastaajista 24,5 % asui tai ilmoitti vierailevansa usein Bouman kansallisperintöpuistossa. 52,8 % vastaajista ilmoitti vierailevansa alueella ajoittain, kun taas 22,6 % ei vieraile alueella lainkaan. Puiston ulkopuolella asuvista vastaajista alueella vierailivat eniten saaren länsi- ja pohjoisosien asukkaat. Alkuperäisväestöön kuuluneet vastaajat ilmoittivat vierailevansa alueella muita useammin. Useimmat saaren eteläosassa asuvat eivät vieraile puiston alueella.

Vastaajien mielipiteet luonnonsuojelusta saarellaan jakoutuivat seuraavasti: 62,3 % vastaajista piti suojelua hyödyllisenä ja 41,5 %:n mielestä suojelu oli viisasta. 39,6 % vastaajista piti suojelua kehityksenä parempaan suuntaan. Kukaan vastaajista ei pitänyt suojelua kehityksenä huonompaan suuntaan. Vastaajista 20,8 % ei pitänyt suojelua viisaana toimintana ja 13,2 %:n mielestä se ei ole ollut hyödyllistä. 13,2 % vastaajista piti suojelua tarpeellisenä, kun taas 9,4 %:n mukaan se ei ole tarpeellista. Luonnonsuojelua saarella piti taloudellisesti kannattavana 73,6 % vastaajista. Näihin lukeutuivat kaikki Bouman kansallisperintöpuistossa asuneet ja matkailualalla toimineet vastaajat. 24,5 % vastaajista taas oli sitä mieltä, että suojelu on ollut taloudellisesti kannattamatonta. Näin vastanneista suurin osa työskenteli primaarituotannossa ja/tai asui saaren eteläosassa.

Kaikki Bouman kansallisperintöpuiston alueella asuvat vastaajat samoin kuin suurin osa Taveunin pohjois- ja länsiosien asukkaista suhtautuivat luonnonsuojeluun saarellaan positiivisesti, kun taas saaren eteläosan asukkaiden mielipiteet suojelusta olivat keskimäärin negatiivisempia. Harvat suojelun kannattajistakaan pitivät suojelua tarpeellisenä omalle hyvinvoinnilleen. Useat vastaajat olivat huolissaan mahdollisista tulevista maankäyttö- ja kalastusrajoituksista. Monet vastaajista, jotka pitivät suojelua taloudellisesti kannattamattomana, totesivat sen ”olevan kyllä kannattavaa joillekin”. Osa kyselylomakkeen itse täyttäneistä vastaajista kirjoitti myös lisäkommentteja. Kommentit liittyivät usein matkailun tärkeään sijaan Fidzin ja Taveunin taloudessa. Muutamat vastaajat kirjoittivat myös matkailulla ”olevan aina sekä hyviä että huonoja puolia”.

5.2 Lomakehaastattelun tuloksia 'Eualta

'Euan saarella lomakehaastatteluun osallistui 21 henkilöä, mikä vastaa noin 0,42 %:a saaren asukkaista. Vastaajien pienempi määrä 'Eualla Taveuniin verrattuna johtui kieliongelmosta. Samoin kuin Fidzillä, englanti on Tongan toinen virallinen kieli. Vaikka sitä maan pääkaupungissa osataankin laajalti, 'Euan saarella, samoin kuin Tongan maaseudulla yleensä, asukkaiden englannin kielen osaaminen on hyvin rajoittunutta. Tämän vuoksi vastaukset saattavat heijastella tarpeettoman paljon kouluttautuneimman väestönosan mielipiteitä. 'Eualla vastaajista 100 % oli polynesialaisiin kuuluvia tongalaisia. Vastaajien tarkempaa alkuperää, esim. synnyinpaikkaa ei kyselytutkimuksessa selvitetty. Vastaajien kotipaikat jakaantuivat yhteensä 11 kylään. Viisi vastaajaa ilmoitti kotipaikakseen 'Ohonuan. Ha'atu'an ja Houman kylistä kyselyyn osallistui kustakin 3 vastaajaa, Petanin ja Pangain kylistä 2 vastaajaa. Kuudesta kylästä tutkimukseen osallistui vain 1 vastaaja. Vastaajista miehiä oli 13 (61,9 %) ja naisia 8 (38,1 %). Valtaosa (57,1 %) vastaajista oli iältään 36–50-vuotiaita. Yli 50-vuotiaiden ja alle 20-vuotiaiden osuus haastateltavista jäi hyvin pieneksi, yhteensä vain 14,3 %:iin. Syynä vastaajien ikäjakauman vääristyneisyyteen on 'Euan tapauksessa kieliongelma, joka korostui etenkin nuorten ja vanhimpien ikäluokkien keskuudessa.

Vastaajista 4,8 % toimi matkailualalla, ja 33,3 % muulla matkailusta mahdollisesti hyötyvällä palvelualalla. Vastaajista 33,3 % sai elantonsa primaarituotannosta. Sekä muita aloja edustavia että työssä käymättömiä oli vastaajista 14,3 %. Vastaajista vain 19 % arvioi saavansa henkilökohtaista taloudellista hyötyä matkailusta. Muunlaista hyötyä matkailusta arvioi saavansa vastaajista 23,8 %. Vastaajien mieltämistä matkailun pääattraktioista eniten mainintoja sai 'Euan kansallispuisto, jonka mainitsivat kaikki vastaajat. Toiseksi eniten mainintoja saanut attraktio oli rentouttava ilmapiiri, jonka mainitsi 71,4 % vastaajista. Kolmanneksi eniten mainintoja (61,9 %) sai tongalainen kulttuuri. Myös historiallisia nähtävyyksiä (42,8 %), rantoja ja aurinkoa (38,1 %) sekä muita tiettyjä nähtävyyksiä – lomakkeessa sekä kohta ”muut tietyt nähtävyydet” (38,1 %) että kohta ”muut” (14,3 %), johon nimettiin tiettyjä nähtävyyksiä – pidettiin tärkeinä matkailullisina vetotekijöinä.

Vastaajat halusivat yksimielisesti lisää matkailun kehittämistä saarelleen. Toivotuimpiin kehitettäviin matkailutyyppeihin kuuluivat paikallisten omistamat yritykset, joita toivoi lisää 90,5 % vastaajista, sekä luontoon pohjautuvat matkailuaktiviteetit, joiden kehittämistä toivoi 61,9 % vastaajista. Yli puolet (57,1 %) vastaajista nimesi toivottavan matkailukehityksen muodoiksi myös resort-tyyppiset merenrantahotellit. Myös pienyritykset saivat paljon mainintoja (47,6 % vastaajista). Sen sijaan ekologiaa ja kulttuurimatkailuaktiviteetteja toivoi kehitettävän vain 14,3 % vastaajista, johtuen ilmeisesti käsitteiden epäselvyydestä. Kysyttäessä matkailuun mahdollisesti liittyvistä ongelmista, 42,9 % vastaajista oli sitä mieltä, ettei matkailu ole tuonut saarelle mitään ongelmia. Eniten mainittu yksittäinen ongelma oli matkailijoiden vähäinen määrä, jonka mainitsi 47,6 % vastaajista. 14,3 % vastaajista piti roskaantumista ja jäteongelmia mainitsemisen arvoisena. Lomakkeen kaikkiaan 13 ongelmavaihtoehdosta kahdeksan ei saanut yhtäkään mainintaa.

Vastaajista 'Euan kansallispuistossa mainitsi vierailevansa ajoittain 42,9 % vastaajista, osa heistä työasioissa. Kukaan vastaajista ei maininnut vierailevansa puistossa usein, ja yli puolet (57,1 %) vastaajista ilmoitti, ettei vieraile alueella lainkaan. Vastaajien mielipiteet luonnonsuojelusta jakautuivat kuten Taveuninkin väestön kohdalla: 76,2 % vastaajista piti suojelua hyödyllisenä ja 57,1 % piti sitä kehityksenä parempaan suuntaan. Vaikka valtaosa vastaajista pitikin suojelua hyödyllisenä, vain hieman yli puolet (52,4 %) totesi suojelun olevan viisasta. Suojelua ei pitänyt lainkaan hyödyllisenä 23,8 % vastaajista ja 19 %:n mukaan suojelu ei ole viisasta. 14,3 % vastaajista oli sitä mieltä, ettei suojelu ollut tarpeellista väestön hyvinvoinnille ja vain 9,5 % piti sitä tar-

peellisena. 4,8 % vastaajista oli sitä mieltä, että suojelu edustaa heidän saarellaan kehitystä huomponpaan suuntaan. 61,9 % vastaajista piti luonnonsuojelua saarella taloudellisesti kannattavana, kun taas 33,3 %:n mukaan se on ollut taloudellisesti kannattamatonta. 4,8 %:lla vastaajista ei ollut mielipidettä asiaan. Primaarituotannosta elantonsa saavat vastaajat suhtautuivat 'Euallakin luonnonsuojeluun negatiivisemmin kuin muiden ammattikuntien edustajat. Merkittäviä mielipide-eroja saaren eri alueiden asukkaiden välillä sen sijaan ei ollut huomattavissa, tosin 'Ohonuas-sa asuvasta väestöstä suurempi osa oli enemmän koulututtunutta. Koulututtuneemman väestön mielipiteet olivat keskimäärin enemmän luonnonsuojelua tukevia ja toisaalta he havaitsivat saarella enemmän matkailun vaikutuksia kuin muut vastaajat.

6 Johtopäätökset

Matkailukehityksen hyöty- ja haittavaikutukset Tyynenmeren saarten luonnolle ja asukkaille ovat moninaisia. Suurisuuntaisen matkailukehityksen negatiivisia vaikutuksia on nähtävissä erityisesti alueen suosituimmista matkakohteista. Toisaalta suuri osa alueen valtioista on edelleen matkailukehityksessään vasta alkuvaiheessa. Paikallisväestön kyllästyminen matkailijamääriin ei toistaiseksi ole yleistä. Joillekin yksittäisille saarille kohdistuvan matkailuvolyymien paine on kuitenkin jo saanut aikaan vastustusreaktioita paikallisväestön keskuudessa. Yksittäisten saarten, kuten Taveunin ja 'Euan tapauksessa vähäinen paikallinen taloudellinen toiminta ja toisaalta matkailijoiden mieltymykset eivät aina anna matkailuyrittäjille mahdollisuuksia hyödyntää paikallisia lähteitä, ja hotellien pieni määrä voi toisaalta estää pelkästään matkailualalle suuntautuvan paikallisen palvelutoiminnan kehittämisen.

Fidzin matkailukehitys valtiollisella tasolla on pidemmällä kuin Tongan. Samoin Taveunin saaren luontomatkailukehitys on pidemmällä kuin 'Euan saaren. Fidzin ja Tongan valtiolliset kehitysstrategiat ovat aikaisemmin soveltuneet huonosti luontomatkailun kehittämiseen ja luonnonsuojeluun, mutta strategiat ovat molemmissa valtioissa ainakin periaatteellisella tasolla muuttuneet nykyisin monipuolisemmiksi. Muutokset ovat kuitenkin hitaita, ja etenkin Tongalla lakien toimeenpaneminen on käytännössä usein mahdotonta resurssipulan vuoksi. Luontomatkailun ympäristövaikutukset Bouman kansallispuistossa ja 'Euan kansallispuistossa ovat pieniä, eivätkä matkailijamäärät ole ylittäneet alueiden kantokykyä. Matkailijoiden suuri määrä Tavoron putousten alueella, ja toisaalta 'Euan kansallispuiston hoitotoimenpiteiden ja infrastruktuurin puute ja heikko valvonta saattavat kuitenkin johtaa näkyvien ympäristövaikutusten lisääntymiseen tulevaisuudessa.

Luontomatkailun taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset paikallisyhteisöihin Taveunin ja 'Euan saarilla ovat olleet toistaiseksi pääosin positiivisia. Taveunilla on kuitenkin nähtävissä matkailun aiheuttamia negatiivisia kulttuurivaikutuksia. Riittämätön jätehuolto koetaan molemmilla saarilla haittana matkailukehitykselle. Lisäksi tieinfrastruktuurin riittämättömyyttä matkailijamääriin nähden pidetään ongelmana Taveunilla. Saarella on jo monentyyppisiä matkailuyrityksiä. Niiden välinen erikoistuminen ei kuitenkaan ole toteutunut aktiviteettien osalta, sillä suurin osa yrityksistä on suuntautunut palvelemaan samaa matkailijasegmenttiä: sukellus- ja muita luontomatkailijoita.

Luonnonsuojeluhankkeiden taloudelliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset paikallisyhteisöihin ovat olleet molemmilla saarilla toistaiseksi pääosin positiivisia, tosin 'Euan kansallispuiston vaikutukset useimpien saaren asukkaiden elämään ovat luontomatkailijoiden lisääntynyttä läsnäoloa lukuun ottamatta toistaiseksi vähäisiä. Taveunilla positiiviset taloudelliset vaikutukset taas ovat jakautuneet epätasaisesti saaren eri osien kesken. 'Euan saarella matkailukehitys on toistaiseksi

pioneerivaiheessa, jossa matkailutoiminta saarella on vasta alkanut. Majoituслиikkeiden määrä on kuitenkin runsastunut viime vuosina, ja hotellien määräkin tulee saarella lisääntymään.

Matkailun sidosryhmistä matkailualalla toimivat yrittäjät ja työntekijät suhtautuvat positiivisimmin luonnonsuojeluhankkeisiin. Taveunilla matkailun kehittämisen vastustus näyttää olevan suurinta matkailualalla toimivien keskuudessa. Monet Taveunin matkailualalla toimivat yrittäjät pelkäävät ilmeisesti kilpailun lisääntymistä. Eurooppalaiset suhtautuivat matkailun kehittämiseen kielteisemmin kuin muut. Toisaalta tutkimuksessa haastatellut eurooppalaiset toimivatkin poikkeuksetta matkailualalla. Suuri osa Taveunin matkailuyrittäjistä on ulkomaalaisia. Lisäksi varakkailla yhdysvaltalaisilla on saarella paljon kesäasuntoja. He eivät kuitenkaan ole saarella vakituksia asukkaita, joten heidän mielipiteitään ei otettu kyselytutkimuksessa huomioon.

Ensimmäisiä merkkejä enklavituypisesta rakentamisesta ja paikallisväestön poissulkemisesta on jo nähtävissä Taveunin saaren pohjoisosassa: Matein alueella on kieltokylttejä hotellien omistamilla rannoilla ja piikkilanka-aitoja joidenkin hotellialueiden ympärillä. Eristyneet loistohotellit ovat kuitenkin keskittyneet Taveunin pienemmille lähisaarille, joilla on runsaasti vapaaomisteista maata. Taveunilla rantarakentaminen ei näytä toistaiseksi aiheuttaneen konflikteja paikallisväestön ja matkailualan välillä. Saaren kylät sijaitsevat yleensä kauempana vesirajasta, jossa ne ovat paremmassa suojassa trooppisten syklonien vaikutuksilta. Poikkeuksena tästä on Matein loma-asutus. Vaikka ranta-alueilla ei juuri ole asutusta, niiden käyttö kalastukseen ja keräilyyn on silti tärkeää paikallisväestölle.

Taveunin matkailukehitys on keskittynyt saaren länsi- ja pohjoisosaan sekä Bouman kansallisperintöpuiston alueelle. Matkailutoiminta ja siitä saatavat edut ovat Taveunilla jakautuneet epätasaisesti: Suurin osa matkailukehityksestä on tapahtunut saaren pohjoisosassa, kun taas saaren eteläosa on jäänyt syrjään matkailukehityksestä. Bouman alueen luonnon suojelu ei ole hyödyttänyt ainoastaan Bouman alueen kyläyhteisöjä, vaan myös matkailuyrityksiä ja matkailun kehitystä Taveunin pohjois- ja länsiosissa. Saaren matkailullisesti kehittymättömän eteläosan asukkaat eivät sen sijaan hyödy luontomatkailusta saatavista tuloista. Taveunin asukkaita yhdistää halu matkailuyritysten suurempaan paikallisomisteisuuteen. Tällä hetkellä ulkomaalaisilla on kuitenkin paremmat taloudelliset mahdollisuudet kontrolloida matkailukehitystä saarella. Myös vapaaomisteisen maan runsas tarjonta Taveunilla on edistänyt ulkomaalaisten mahdollisuuksia perustaa matkailuyrityksiä. Uusi laajamittainen matkailukehitys näyttää kuitenkin Fidzillä ja Taveunillakin olevan nykyisin aikaisempaa enemmän fidziläisten ja ulkomaalaisten sijoittajien omistamien yhteisyritysten hallinnassa. Tongalla ja 'Euan saarella matkailukehitys taas on alusta alkaen ollut pääosin pienimuotoista ja paikallisomistuksessa.

Taveunin saarella on kyselytutkimuksen perusteella jo olemassa merkkejä tietyt kantokyvyn osa-alueet ylittävästä matkailun kehityksestä. Vaikka matkailun mukanaan tuomat ongelmat eivät näytä olevan Taveunilla vakavia, osa saaren asukkaista on jo nykyisellä matkailukehityksen tasolla havainnut ongelmia. Ongelmat liittyvät kahteen eri osa-alueeseen: saaren infrastruktuuri näyttää olevan riittämätöntä vastaamaan kasvavan matkailun tarpeisiin ja toisaalta kulttuurisista eroista on aiheutunut ongelmia. Infrastruktuurin kehittämisen kannalta tärkeimpiä kohteita näyttävät olevan tiestön kunnan parantaminen ja jätehuoltojärjestelmän kehittäminen. Matkailijoiden mukanaan tuoma kulttuurinen muutos on Taveunilla jo käynnissä. Pohjoisamerikkalaisten ja eurooppalaisten matkailijoiden tavat ja asenteet ovat ärsyttäneet etenkin saaren vanhempaa väestöä, kun taas monet nuoremmat asukkaat elävät jo länsimaisen yhteiskunnan mallin mukaisesti.

Vaikka Taveunin asukkaiden mieltämiä matkailukehityksen ongelmia on toistaiseksi vähän, matkailukehitys on jo vaikuttanut paikallisväestön tapaan kokea matkailu saarella; 'Eualla, jossa matkailukehitys on ollut pienimuotoisempaa kuin Taveunilla, myös asukkaiden mielipiteet matkailusta ovat positiivisempia. Jää nähtäväksi, muuttaako tuleva matkailukehitys 'Eualla asukkaiden mielipiteitä matkailusta, vai onnistutaanko matkailua kehittämään paikallisväestön toiveiden mukaisesti. Taveunin asukkaiden kyselytutkimuksessa esittämiä mielipiteitä matkailukehityksestä on luvattu käyttää apuna Fidzin matkailuviraston suunnitellessa matkailun jatkokehitystä saarella.

Taveunilla matkailukehitys perustuu pääosin luontoon vedenpinnan ylä- ja alapuolella, ja luonnonsuojelu on osoittautunut saarella taloudellisesti hyödylliseksi. Sukellusta ja lintujen tarkkailua harrastavat matkailijat tuovat tuloja niin matkailuyrityksille kuin paikallistaloudellekin. Bouman alueen maat omistavat paikallisyhteisöt ovat luoneet ulkopuolisen avun ja luonnonsuojelukehityksen avulla kansallisperintöpuistosta tuottoisan ja alueellisesti tunnetun matkailutuotteen, josta saatavien tulojen avulla he voivat toisaalta parantaa elinolojaan ja toisaalta säilyttää perinteisen elämäntapansa. Bouman tarjoamaa mallia voidaan soveltaa muuallakin Tyynenmeren alueella. Fidzillä vastaavia hankkeita onkin jo käynnissä useita. Tongalla maanomistusolot, suunnittelun puute ja paikallisväestön ympäristöasenteet kuitenkin näyttävät estävän vastaavanlaisten hankkeiden toteuttamisen.

Taveunin paikallisväestön mielipiteet luonnonsuojelusta vaihtelevat sen mukaan, miten asukkaat hankkivat luonnosta elantonsa. Suojeluun suhtautuvat myönteisimmin matkailualalla työskentelevät ja Bouman kansallisperintöpuistossa asuvat vastaajat, kun taas primaarituotannosta elantonsa saavat ja toisaalta ne asukkaat, jotka eivät omista laajoja maa-alueita, suhtautuvat suojeluun kielteisemmin kuin muut. Luonnonsuojelukehitys ja taloudellinen kehitys eivät kuitenkaan näytä olevan Taveunilla ristiriidassa keskenään. Mahdollisia konflikteja saattaa syntyä matkailukehityksen ja siitä saatavien tulojen epätasaisesta jakautumisesta saarella tulevaisuudessa, kun saaren väestömäärä ja toisaalta matkailijoiden määrä kasvavat.

Bouman kansallisperintöpuistossa on käytössä lukuisia matkailun hallintakeinoja, joiden avulla on onnistuttu tuottamaan suojelusta myös taloudellista hyötyä. Puisto onkin harvinainen esimerkki onnistuneesta ekoturismihankkeesta. 'Euan kansallispuistossa sen sijaan ei ole juuri hallintakeinoja eikä valvontaa, eikä puiston matkailukäyttö tuota tuloja hallintatoimenpiteiden ja suojelun kehittämiseen. Kansallispuisto on 'Euan pääasiallinen matkailuhoukutin. Saaren luontomatkailu – kuten myös muu matkailukehitys – on kuitenkin vielä alkutekijöissään. Puiston matkailua voitaisiin käyttää hyväksi huomattavasti nykyistä enemmän suojelun ja puiston hallinnan rahoittamiseksi. Tällöin alueen luontomatkailua voisi pitää ekoturismina. Tongan ympäristöhallinto tarvitsee kuitenkin ulkomaista tukea luontomatkailun ja suojelun kehittämiseen, sillä valtion omat resurssit ovat vähäiset. 'Euan luontomatkailusta ovat hyötäneet lähinnä saaren majoitusliikkeet, sillä varsinaisia ohjattuja matkailuaktiviteetteja ei saarella ole.

'Euan saarella matkailukehitys on toistaiseksi ollut pääosin paikallisomisteista. Taveunin matkailukehitys on ollut monipuolisempaa, mutta pääosin ulkomaalaisten dominoimaa. Matkailupalveluiden markkinointi on ongelma molempien saarten pienyrityksille: yrittäjillä ei ole riittävää ammattitaitoa eikä rahoitusta markkinointiin. Tämä asettaa ulkomaisten omistamat matkailuyritykset, jotka kykenevät esim. ylläpitämään internet-sivuja, usein etulyöntiasemaan paikallisiin nähden. Itsenäisille matkailijoille suunnatut opaskirjat ja matkailijoiden toisilleen levittämä tieto auttavat tilannetta jonkin verran.

7 Lopuksi

Pienuutta ja eristyneisyyttä on perinteisesti pidetty suurimpina esteinä Tyynenmeren saarten taloudelliselle kehitykselle. Näistä alueen saarivaltioille tyypillisistä piirteistä on kuitenkin ollut myös hyötyä mm. matkailullisen houkuttelevuuden muodossa. Taloudellinen kehitys ei ole ollut alueella ympäristön kannalta, eikä myöskään pitkällä aikavälillä tarkasteltuna kestävä. Teollisuustuotanto ja laajamittainen primaarituotanto eivät ole alueella maailmanmarkkinoiden mittakaavassa kilpailukykyisiä. Fosfaatin louhinnalla rikastuneen Naurun saarivaltion nykyinen vararikkotila on osoittanut muille Tyynenmeren saarivaltioille käytännössä yksittäisen luonnonvaran hyväksikäyttöön perustuvan talouskasvun kestämyyden pitkällä aikavälillä. Alueen vähäiset taloudelliset resurssit ja yhteiset huolenaiheet, kuten merien saastuminen, ydinaseet ja ilmastonmuutos ovat tuoneet alueen valtioita yhteistyöhön monilla aloilla yhteisten intressiensä ajamiseksi. Lisää alueellista yhteistyötä tarvittaisiin uudistamaan taloudellista toimintaa, joka nykyisin toimii vastoin kestävä kehityksen periaatteita sekä auttamaan pienyrityksiä, koulutusta ja ympäristön ja paikalliskulttuurin suojelua.

Tyynenmeren saarten luonto on erinomainen matkailuvaltti. Edustavien retkeilykohteiden kirjo on alueella laaja. Luontomatkailun kehitykselle onkin alueella hyvät edellytykset. Luontomatkailun ja ekoturismin alueelle tuomat matkailijamäärät eivät kuitenkaan tule tuomaan alueen valtioille yhtä suuria matkailutuloja kuin rantalomailu. Luonto- ja kulttuurimatkailun yleistyminen auttavat kuitenkin matkailutulojen ja infrastruktuurin levittämisessä maaseutualueille ja syrjäisemmille saarille. Lisäksi matkailun ja sen tuomien tulojen pienimuotoisuus on paikallistasolla vain hyvä asia, ja oikein toteutettuna matkailutoiminta vaikuttaa kohdealueilla ympäristötuhoja, konflikteja ja kulttuurista muutosta hillitsevästi.

Ulkomaisten avun vähenemisen, vientituotteiden hintojen laskun ja maailmankaupan liberalisoinnin myötä on todennäköistä, että alueen valtiot tulevat jatkossa entistä riippuvaisemmiksi matkailutuloista. Matkailualan alueellinen yhteistoiminta tulee tällöin entistä tärkeämmäksi. Myös kilpailu matkailijoista Tyynenmeren saarten ulkopuolisten kohteiden kanssa tulee todennäköisesti lisääntymään. Alueellinen yhteistyö ja saarivaltioiden välisten kulkuyhteyksien parantaminen ehkäisivät alueen sisäistä kilpailua. Myös esim. useiden saarivaltioiden alueelle ulottuvien kiertomatkojen järjestäminen auttaisi valtioita hyötymään yhteisesti matkailusta, sekä keskittämään matkailutoimintaa ympäristöllisesti ja kulttuurisesti vähiten herkille alueille.

Ympäristönäkökulmat ovat jääneet alueen matkailukehityksessä taka-alalle. Pakollisesta retoriikasta huolimatta monet paikalliset matkailuelimet eivät edelleenkään ole kiinnostuneita ympäristöstä muuna kuin mahdollisena markkinointivalttina. Matkailujärjestöjen ja yrittäjien vastuuta matkailullisten resurssiensa – ympäristön ja alkuperäiskulttuurien – hoidosta ja säilyttämisestä olisi kuitenkin tärkeää lisätä, sillä alueen valtioilla ei nykyisten lainsäädäntöjensä ja toimintaresurssiensa puitteissa ole käytännössä mahdollisuuksia huolehtia niistä tehokkaasti. Ympäristön tilan heikkeneminen on selvästi näkyvissä monin paikoin alueella. Siihen vaikuttavat kuitenkin matkailukehityksen ohella monet muutkin taloudelliset ja yhteiskunnalliset seikat, joten kestävä kehityksen saavuttaminen alueen valtioissa ei ole saavutettavissa pelkästään matkailukehityksen tapaa tai määrää muuttamalla. Ympäristötietoisuus ja koulutus ovat silti tärkeitä, jotta maanomistajat ja muu väestö tukisivat suojelua. Koulutusta tarvitaan myös, jotta paikallisväestö kykenisi itse hallinnoimaan matkailuhankkeita.

Luonnonympäristön suojelusta hyötyvät matkailualan lisäksi maaseudun paikallisyhteisöt, joiden perinteisten elämäntapojen säilyminen on riippuvaista heidän yhteisöllisten alueidensa maankäyt-

tömuodoista. Paikallismistukseen perustuva luonnonsuojelu toimiikin alueella monin paikoin myös kulttuurisen identiteetin säilyttäjänä. Luonnon ja alkuperäiskulttuurin suojelu antaa matkailukehityksen myötä suojelupäätöksen tehneille paikallisyhteisöille etulyöntiaseman matkailullisissa kilpailutilanteissa.

Fidzin matkailu nojaa jatkossakin perinteiseen rantalomailuun. Australian, Uuden-Seelannin ja Yhdysvaltain lisäksi Aasian valtiot Japani, Etelä-Korea, Hong Kong ja Taiwan ovat Fidzin matkailun kasvavia markkina-alueita. Fidzin matkailualan suurisuuntaisen kasvun jatkuvuus näyttääkin riippuvan paljolti runsaasti rahaa matkoillaan käyttävien aasialaisturistien kotimaiden tulevasta talouskehityksestä. Tonga taas on profiloitunut etenkin itsenäisten matkailijoiden matkakohteena. Maahan ei olekaan juuri tarjolla järjestettyjä matkoja. Ympäristötietoiset eurooppalaiset matkailijat ovat Tongan matkailukehityksen kannalta tärkeässä asemassa. Luontomatkaillen kasvu maassa näyttääkin väistämättömältä, jos luontomatkoita vaan saadaan perustetuiksi ja niihin rakennetuksi tarvittavaa infrastruktuuria. Toisin kuin Fidzillä, Tongan taloudellinen ja osaamiskapasiteetti ei riitä suurien matkailijamäärien hallintaan ja integroituu matkailusuunniteluun. Maa onkin monien alueen muiden pienten saarivaltioiden tavoin vahvasti riippuvainen ulkopuolisesta avusta ja alueellisesta yhteistyöstä matkailun kehittämisessä.

Ympäristön ja alkuperäisluonnon suojelua saarilla vaikeuttaa yhteiskunnallisten olojen lisäksi hallintojen resurssipula. Käytännössä luonnonsuojelu voi kuitenkin olla menestyksestä myös ilman suurta taloudellista panostusta. Usein suojelutoimet ovat yksinkertaisia ja vaativat lähinnä tiedon lisääntymistä ja asenteiden muutoksia. Autioiden saarten käyttö alkuperäisen eläin- ja kasvilajiston turvapaikkoina on mahdollista lähes kaikissa alueen valtioissa, eikä niiden suojelu vaadi valtioilta paljoakaan poliittisen tahdon lisäksi. Toisaalta autiosaarten kilpaileva käyttö matkailukohteina näyttää olevan lisääntymässä.

Perinteinen luonnonsuojelu virkistys- ja tieteellistä käyttöä varten soveltuu huonosti valtioihin, joissa väestö on taloudellisesti riippuvaista luonnon hyödyntämisestä. Luonnonsuojelun sijasta kehitysmaissa kannattaisikin puhua luonnon kestävästä käytöstä; Suojelu mahdollistaa oikein toteutettuna alueen luonnon pitkän aikavälin tuoton lyhyen aikavälin voittojen sijaan. Yksityishenkilöiden tai kansalaisjärjestöjen perustamien suojelualueiden perustamisen tukemista on ehdotettu kannustettavan erilaisin taloudellisin keinoin, kuten verohelpotuksin. Samaa periaatetta voitaisiin soveltaa myös yhteisöjen omistamien maiden suojelussa. Paikallisyhteisöjä voitaisiin innostaa perustamaan kestävä käytön sallivia suojelualueita erilaisin taloudellisin kannustimin valtion tai kehitysyhteistyöelinten taholta.

Bouman kansallispuisto on hyvä esimerkki pääosin paikallisyhteisöjen omistamasta suojelualueesta, jolla matkailun tuomien tulojen avulla on parannettu paikallisväestön hyvinvointia ja samalla onnistuttu suojelemaan sekä paikallisyhteisöjen elämäntapaa että luonnonympäristöä. Käytännössä Bouman kaltainen matkailun ja suojelun yhdistämishanke voi kuitenkin onnistua vain, jos paikallisyhteisössä vallitsee yksimielisyys hankkeen tarpeellisuudesta ja toimintatavoista ja ulkopuolista taloudellista ja asiantuntija-apua on tarjolla hankkeen toteuttamiseen ja markkinointiin. Matkailutulojen varmistamiseksi suojeltavan alueen on myös oltava matkailullisesti riittävän houkutteleva.

Usein toistettu neuvo vierailijoille on ”ota vain valokuvia, jätä vain jalanjälkiä”. Luontomatkaillen ekologinen jalanjälki uhkaa kuitenkin sen suosion kasvun myötä matkakohteiden säilymistä. Luontomatkaillijoiden tulisikin maksaa vierailustaan luontokohteissa, sillä etenkin kehitysmaissa verotulot eivät riitä luontokohteiden suojelemaan ja ylläpitämään. Myös luontomatkailluyritysten tulisi

tukea suojelua taloudellisesti, sillä ne ovat suojelun suurimpia taloudellisia hyötyjiä. Samoin ulkomaiset matkailuyritykset voivat tukea paikallistaloutta ostamalla paikallisia tuotteita ja palveluita. Vastuulliset matkailuyrittäjät tukevat koko paikallisyhteisön kestäväää kehitystä.

Kirjallisuus

- ADB. 2000. Asian Development Bank Country Assistance Plan (2000–2002): Tonga. Verkkodokumentti. Saatavissa: <http://www.adb.org/Documents/CAPs/2000/ton.pdf> (Viitattu 30.10.2002).
- Apostolopoulos, Y. & Gayle, D.J. (toim.). 2002. *Island Tourism and Sustainable Development; Caribbean, Pacific and Mediterranean Experiences*. Praeger Publishers, Westport. 306 s.
- Ayala, H. 1995. From quality product to eco-product: will Fiji set a precedent? *Tourism Management* 16(1): 39–47.
- Beller, W., P. d' Ayala & Hein, P. (toim.). 1990. *Sustainable Development and Environmental Management of Small Islands*. UNESCO, Paris. 419 s.
- Boer, B. (toim.). 1996. *Environmental Law in the South Pacific*. Environmental Policy and Law Paper No.28. IUCN Publications Services Unit, Cambridge. 263 s.
- Ceballos-Lascuráin, H. 1996. *Tourism, ecotourism and protected areas*. IUCN Publications Services Unit, Cambridge. 301 s.
- Chandra, R. & Mason, K. (toim.). 1998. *An Atlas of Fiji*. USP, Suva. 157 s.
- Cooper, C. & Wanhill, S. (toim.). 1997. *Tourism Development: Environmental and Community Issues*. John Wiley & Sons, Chichester. 168 s.
- CSC. 1996. *Biodiversity in Small Island States; a methodology for identifying and monitoring biodiversity and its use in Small Island Developing States*. Commonwealth Science Council. Commonwealth Secretariat Publications, London. 20 s.
- Denoon, D, Mein-Smith, P. & Wyndham, M. 2000. *A History of Australia, New Zealand and the Pacific*. Blackwell, Oxford. 523 s.
- Dharmaratne, G.S., Yee Sang, F. & Walling, L.J. 2000. Tourism potentials for financing protected areas. *Annals of Tourism Research* 27(3): 590–610.
- Dobson, A.P. 2000. *Conservation and Biodiversity*. Scientific American Library, New York. 264 s.
- FAO. 2002a. *Forestry in Tonga*. Verkkodokumentti. Saatavissa: <http://www.fao.org/DOCREP/003/x6900E/x6900e0w.htm> (Viitattu 30.10.2002).
- 2002b. *Forestry in Fiji*. Verkkodokumentti. Saatavissa: <http://www.fao.org/DOCREP/003/x6900E/x6900e0b.htm> (Viitattu 30.10.2002).
- Harrison, D. (toim.). 2003. *Ecotourism and Village-based tourism: A policy and strategy for Fiji*. Fiji Ministry of Tourism and Transport. Government Printer, Suva. 16 s.
- McLaren, D. 1998. *Rethinking Tourism and Ecotourism: the Paving of Paradise and What You Can Do to Stop It*. Kumarian Press, West Hartford. 182 s.
- Mäkelä, M. 1999. *Community-based Environmental Protection and natural resources management*. Ministry of Foreign Affairs of Finland, Helsinki. 151 s.
- Overton, J. & Scheyvens, R. (toim.). 1999. *Strategies for Sustainable Development; Experiences from the Pacific*. Zed Books Ltd, London. 306 s.
- Page, S.J. & Dowling, R.K. 2002. *Ecotourism*. Pearson Education limited, Harlow. 338 s.
- Rapaport, M. (toim.). 1999. *The Pacific Islands; environment and society*. The Bess Press, Hong Kong. 442 s.
- Seroma, L. 2002. *Ecotourism: The Fijian experience*. Verkkodokumentti. Saatavissa: <http://www.fao.org/docrep/x5336e/x5336e0b.htm> (Viitattu 30.10.2002).
- SPF. 2002. *Integrated Planning and Management of Land Resources*. Pacific Regional Submission to the 8th session of the Commission on Sustainable Development (CSD8). Verkkodokumentti. Saatavissa: <http://www.forumsec.org.fj/docs/CSD-8.htm> (Viitattu 30.10.2002).

- SPT. 2002. South Pacific Tourism 15(2). 34 s.
- 2003. South Pacific Tourism 16(1). 38 s.
- SPTO. 2004. SPTO Weekly Newsletter, Issue 9. Verkkojulkaisu. Saatavissa: http://www.tcsp.com/news/press/newsletter9_04.shtml (Viitattu 9.3.2004).
- SPREP. 2003. South Pacific Regional Environment Programme. www-sivusto. Saatavissa: <http://www.sprep.org.ws> (Viitattu 30.5.2003).
- TDoE. 2002. Tonga national assessment report; Sustainable Development 1992–2002. Kingdom of Tonga Department of Environment, Nuku'alofa. 72 s.
- Tresidder, R. 1999. Tourism and Sacred Landscapes. Teoksessa Crouch, D. (toim.). Leisure/Tourism Geographies; Practices and geographical knowledge. Routledge, London/New York. s.137–148.
- TVB. 2002. Tonga Visitors Bureau Update, 5.8.2002. Verkkodokumentti. Saatavissa: http://www.tcsp.com/news/industry/tonga/to_2002_08_05.shtml (Viitattu 30.10.2002).
- Ward, R.G. & Kingdon, E. (toim.). 1995. Land, custom and practice in the South Pacific. Cambridge University Press, Hong Kong. 290 s.
- Watling, D. 2001. A Guide to the Birds of Fiji & Western Polynesia. Environmental Consultants (Fiji) Ltd, Suva. 272 s.
- Williams, S. 1998. Tourism Geography. Routledge, London. 212 s.
- Wolff, D. 2001. Deforestation and Forest Degradation in the Kingdom of Tonga. Verkkojulkaisu. WRM Bulletin 45. Saatavissa: <http://www.wrm.org.uy/deforestation/oceania/tonga.html> (Viitattu 30.10.2002)
- WWF. 2003. South Pacific Currents; WWF South Pacific Programme newsletter 18. WWF South Pacific Programme, Suva. 8 s.

Liite 1. Kyselylomake

QUESTIONNAIRE for residents of Taveuni / 'Eua:
Tourism & Nature Conservation: Benefits and Costs1. Sex: Male   Female2. Age group (years of age):   13-20   21-35   36-50   over 50

3. Home village: _____

4. Profession: _____

5. In your opinion, what are the main attractions for tourism on your island?

Please, note 1-5 different attractions.

☐ Beaches and sun	☐ Fijian /Tongan culture	☐ Beautiful nature
☐ Sports opportunities	☐ Marine life	☐ Seaside resorts
☐ Relaxing atmosphere	☐ Birds & other wildlife	☐ Historical sites
☐ Bouma NHP / 'Eua NP	☐ Other specific places of interest	
☐ Some other /others, what? _____		

6. Do you get personal economic benefit from tourism?   Yes   No*If you answered "yes" to the previous question, please, describe here which ways you benefit from tourism.* _____
_____
_____

7. In your opinion, do you get any other kind of benefits (non-economic) from tourism?

 Yes   No*If you answered "yes" to the previous question, please, describe the benefits here.* _____
_____
_____8. Do you wish for further tourism development on your island?   Yes   No*If you answered "yes", what kind of tourism do you wish to be developed?*

☐ Seaside resorts	☐ Nature-based tourism activities
☐ Small (family) businesses	☐ Cultural tourism activities
☐ Locally owned businesses	☐ Ecological tourism activities
☐ Some other /others, what? _____	

→

→

→

9. In your opinion, which (if any) of these tourism-related problems are evident on your island?

☐ Rising prices of land and/or commodities	☐ Littering and/or waste problems
☐ Weakened income-earning opportunities	☐ Noise problems
☐ Unwanted cultural influence of tourists	☐ Destruction of nature
☐ Weakened water quality	☐ Traffic problems
☐ Bad behaviour of tourists	☐ Too much tourists
☐ Economic benefits don't come to local people	☐ Not enough tourists
☐ Some other /others. Which one /ones?	_____
- _____
- _____

9. Do you visit Bouma NHP / 'Eua NP?   Often   Sometimes   Never

10. How do you see nature conservation development on your island?

☐ It is useful	☐ It is necessary	☐ It is wise
☐ It is not useful	☐ It is not necessary	☐ It is not wise
☐ It is good development	☐ It is development for worse	

11. In your opinion, has nature conservation been economically beneficial on your island?

- Yes   How? _____
- _____
- No   Why? _____
- _____
- _____

If you have any further comments on these issues, please, write them down in here.

_____

_____

_____

_____

_____

THANK YOU FOR YOUR ANSWERS!
VINAKA VAKALEVU! / MALO 'AUPITO!

Sami Kullberg

University of Helsinki, Department of Geography, PL 64,
00014 Helsingin Yliopisto, Finland (Europe)